DONBOK T. LALOO

Ka Thymmei Pyrkhat u Khasi bad ki Parom

THUP BANYNGKONG

LA THOH

BAD PYNMIH

IA KANE KA KOT

KUM

KA DAK JINGHEID

IA U

REV. BRO.

E. Ferraris

S. D. B.

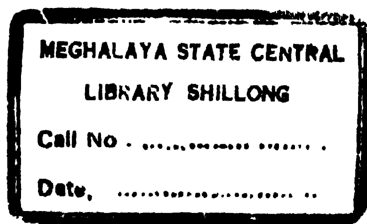

DONBOK T. LALOO

Ka Thymmei Pyrkhat u Khasi bad ki Parom

THUP BANYNGKONG

(Ka Hok Tynrai la tyngkai.)

La pynmih da

u NONGIARAP A. LALOO bad u MARSHAL R. SUSNGI.

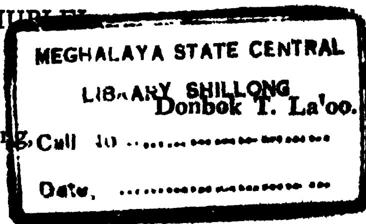
KA JINGKDEW - SLA

SHIKYNTIEN

Ban da ïa la ka jaitbynriew na ki jingkynthoh jingkren-sniew jong kane ka juk ba mynta, KA JUK TIP–BLEI KHLEM KA TIP–BRIEW, ban lait ka mar-mlien ka beiñ ka bynthiew ïa la ka jong ka thymmei longbriew, ban btin lynti khyndiat, ban pynshlur shibun ha ka ban ïalum ïa kynshew la ki khana ki parom Khasi kiba, dang sah syllai ha ki shrah-bah u Hyndai, la sngewdei keiñ ban pynmih madan ïa 'Ka thymmei pyrkhat u Khasi bad ki Parom.' Ka thymmei pyrkhat u Khasi ba la thoh ha ine i lyngkdop barit ka long shi-jaw na ki umpung-umthwei ka pyrkhat-pyrdaiñ u Khasi bad kine ar-tylli ki puriskam-purinam ba la bynrap lang ki long khyndiat na u 'yiap-Umïew ki khanatang u Barim.

Nga dap da ka jingsngewnguh ka bakhraw shikatdei eh ïa u Rev. Fr. G. Vanni, S.D.B., bad ïa i bah George Chyne Cherrapunjee kiba la ai mynsiem bad pynshlur lem ïa nga ban thoh ïa ka Thymmei pyrkhat u Khasi. Ka jingsngewnguh kaba khatduh hynrei kaba dap pura kumjuh ka long ïa i Bah B. Chedrack Jyrwa, Maw'ai Ïew-rynghep. Dei ma i iba la pule bad ïarap pynbeit lem ïa ka Manuscript 'Ka thymmei pyrkhat U Khasi bad Ki Parom': bad lehse khlem kine ki 'Rangbah Tip-Briew Tip-Blei kane ka k'ot kan ym mih pyrthei.

'KH

Donbok T. La'oo.

Lummawbah Upper Shillong,
SHILLONG - 793005.
24 tarik u Risaw 1975.

'SHI KYNTIEN U WAIDONG NA KA ÏARONG

Nga la sngewkyndeh mynsiem shisha haba nga la pule ïa kane ka thup banyngkong, "Ka thymmei pyrkhat u Khasi bad ki Parom" ba la thoh da u Bah Donbok T. Laloo. La une u rangbah u long uba dang sdang ban jam, pynban ki don ki dak ki shin kiba shai bha kdar ba u long uba don jingkyrmen shibun ïa ka lawei. Na ki ktien ba ngi ïakren ïasyllok bad na ki kam kiba u pynpaw ki long da shisha ki soh kiba ai jingkyrmen shibun eh ïa ngi. Ngim lah ban shu kheiñ sting ïa kaba khia thew khlem da thew ïa ka ha ka pylla ïoh ngi kum bishar bymdei.

Ha kawei ka sngi katba ngi dang ïashongkai ha kawei ka ïing ïap briew ngi la ïapur khana shaphang ka jingroi jong ka thoh ka tar ha ka ktien Khasi ha kine ki khyndiat snem, bad hapdeng kata ka jingïakren ka basngewtynnat bha, uwei u 'rangbah uba la shu sngap naduh basdang ka jingïakren u la ong kynsan, "Ha nga hi nga shem ba ki kot Khasi kiba la mih mynta ki long ki kot kai suda, lait noh ki kot u Babu Soso Tham bad ki kot ki sahep Missionaries." Shiphang ym don ba lait kren shuh, ynda kham katto katne uwei pat u 'rangbah uba la sngewmong bha ïa kata u la kylli, "Haba phi ong kumta, katno tylli na ki kot kiba la mih hadien ki kot u Babu Soso phi la pule?" Uta u 'rangbah u la jngan tiaw bad u la shu jubab jnang da kaba ong: "Ngam pat pule ïa ki hynrei nga la shu peit bad sma tang ïa ka kyrteng ki nongthoh ka la pynngiah lypa." Baroh ki la ïa rkhie shaid ïa ka jingbishar ba thamula uta u lok, bad ka jingïakren ka la nang bteng

haduh ba uta u lok u la shu phet ïam rém na ba shong khlem pat dei ka por leit. Lada kum kane ka jingjyndong jingmut ka dang don ha ngi, ngi artatien shibun ba ngin lah ban bteng pat ïa ka jingkieng ksiar jong ka Mynnor, ka Mynta bad ka Lawei.

Don ruh kiba pyrkhat ba kaei kaba la thoh da ki longshwa jong ngi ka la biang nadong shadong bad kiba thoh ne kiba buddien ïa ki, ki long tang ki 'leh tynneng.' Kane ka jingpyrkhat ka long kaba bakla shibun. Lada shu ieh noh tang kat kaba ki la leh khlem da ïabynrap ne ïabyrshem lem kata ngim shym ïapher eiei na ki khlieh mawshoheit kiba shu sngewhun kat kaba long, ïap uba ïap im uba im kam pher. Hynrei kaba ngi ki longdien ngi im sngi mynta ka long ban ïai buddien lyngba ka jingïoh mynsiem na ka jingtrei shitom jong ki ban shakri ïa la ka ri bad ka jaitbynriew. Une u 'rangbah ruh hadien ba u la ring bad pynlïar mynsiem na ki matti ki longshwa u la ïa ksaid ban sei madan ïa kane ka thup kaba la bthei na ka jingkyndeh u klong snam jong u. Lah ruh banjer ïa ka "Ka Mynta Ka Pynskhem ïa ka Pyrkhat u Khasi Mynnor" kaba paka kaba nylla ha la ka jingshemphang ba maïan jong u. Ki don ruh hangne hangtai ki at ki them kiba u nongthoh u la buh ba ngin ïoh ïapuson. Ngin nym pule ne thew ruh ïa u kum u Theologian, hynrei tang kum u nongkdew bad u nongtih tynrai ïa ka jingshisha kaba don ha ka niam Khasi ïa kaba la nang pynskhem shuh shuh da ka niam Kristan lyngba ki nuksa kiba u la kdew hangne, U Bah Donbok u la buddien bha ruh ïa I Pahep Rabon Singh, I Phadar G. Costa, I Babu Soso Tham, I 'Rangbah Sib Charan Roy, I Babu Onderson Mawri, I Dr. H. Lyngdoh bad kiwei, kumba ki paw na ki jingsot jong u. Khatduh-khatwai u pynpaw ïa la ka jong ka jingshemphang bad jingtbit kaba pher na kiwei pat ki nongthoh kiba kham

mynshwa jong u. La u long u khaw thymmai ha ki thiar ka thoh ka tar pynban ka umshitja ba ngin ïoh na u kan long ka dawai kaba donbor shibun.

Nalor kane ka thup bakongsan shaphang ba ka niam Kristan ka wan ban pynsklhem ïa ka niam Khasi u la tynsat ruh hangne ïa ki Artylli ki jingïathuhkhana shaphang " U Tram bad u Syiem Bseiñ bad u 'seiñ-um bym don bih ", kiba u la jer kyrteng ki Parom. Kine ruh ki don la ka jong ka jingkhia thew jong ki kum shijur ki Lyngkymeng ba la sdien ha ki shkor ki nongshad ha lympung 'Weiking kiba pynphuh-pynphieng ïa ka riam ka beit u Khasi Khara ban kham ishongkun, syrïem kum u thoh basim ha ka ngab ba-bhabriew lymphuiñ jong ka 'thei samla.

Nga sngewburom shibun eh ïa une u 'rangbah ba u la lah ban tyngkai bad kunai por haduh katne halor ka kam kyndoi jakpoh jong u haduh ba un da lah ban sei madan ïa kane ka thup kum u briew ba pyrkhat sngewkhia na ka bynta la ka ri bad ka jaitbynriew, nga sngew ba ngi dei ban ñiewkor ïa kano kano ka jingshakri ïa la ka ri bad ka jaitbynriew la ka long ka barit ruh.

Nga dang khmih lynti shibun na u khulom ksiar jong une u 'rangbah bad ba u dang lah ruh ban dang ïaib'eng sa ïa kiwei pat ki thup ba u dang tyngkai ha ki thiar jong u.

Sd/- **B. Chedrack Jyrwa**
Khasi Department
Shillong College, Shillong.

Dated Mawlai Iewrynghep
Shillong - 793008
16 tarik, u Rymphang, 1976.

LYNNONG **1**

KA THYMMEI PYRKHAT U KHASI BA LA PYNSKHEM DA KA NIAM KRISTAN.

(a) BA DON TANG UWEI U BLEI.

U Khasi khlem ka thoh ka tar, khlem ki nongïathuhlypa u lah ban ri kyndong ïa ka jingshisha badon tang Uwei U Blei tang da ki jingïathuhkhana ba la shu ïathuh pateng-la-pateng naduh ki sngi ki por u Hynñiewtrep u Hynñiew-skum haduh kat kine ki sngi. Ym don u Khasi uba nud ban ong ba ka niam Khasi ka ngeit badon bun ki blei lait tang uta uba ka snam Khasi nylla kam tuid shuh ha ki thied snam jong u, ne dei ki myrsiang wieh lir kiba la shah wieh-rong bad met bad jabieng ha uwei pat u jaitbynriew. Ïa kane ka jingngeit ka niam Khasi la don ruh ki nongthoh Khasi kiba la thoh ha ki kot ki sla jong ki ban pyñneh pyn-sah ïa kane ka jingshisha naduh ba la sdang ban mih ka thoh ka tar ha ka jaitbynriew Khasi. Kum ka nuksa lada ngi peit ïa ka jingthoh I Bah Sib Charan Roy ha ka kot jong I "KA NIAM KI KHASI KA NIAM TIP-BLEI TIP-BRIEW" Lynnong I sla 4 ngi shem ba I pynshisha ba ka niam Khasi ka ngeit ba don tang Uwei U Blei, I ong kumne :– " Une U Blei U dei tang Uwei hi, ym don blei tam shuh sa uwei u-ar nalor U Marwei, tang Ma U Uwei

naduh jrong haduh tbian-dap da U suda bad bneng bad khyndew kulong kulong."

Ngi ïohi namarkata, ba ka niam Khasi ka ngeit ba don tang Uwei U Blei, hynrei ka long kaei kaei kaba sngewsih sngewlehraiñ hi suiñ ba don ki Khasi jong ngi khamtam kiba la kylla niam noh kiba shah shkor sngewbha khlem da nud ban ïa aireng haba don kiba kynthoh ba ka niam Khasi dei ka niam babun blei lane ka niam mane ksuid. Kane ka jingkynthoh ka mih namar ba ki shem ba ka duwai phirat ne ka kñia ka khriam u Khasi u pyndonkam ïa ka ktien U lane KA bad teng teng KI shwa ban kynjoh ïa ka kyrteng 'BLEI', kum ka nuksa ngi ju ïohsngew ba u Khasi u ju pyndonkam ïa kane ka ktien 'U Blei Nongbuh Nongthaw' lane 'Ko Blei Nonghukum' lane 'Ki Blei.' Na ka daw aïu ba u Khasi u ong teng teng U teng teng KA lane KI. U Nongthoh u sngew ba um donkam ban batai shuh hynrei ban shah ïa u ban sot ar dkhot na ka jingbatai I Bah H.O. Mawrie kaba I la batai ha ka kot jong I 'KA PYRKHAT U KHASI' : Lynnong 2 ka sla 6 bad 7.

I.

" U Blei Um don gender shuh lane ym don shuh ka jingïakren shaphang ka jinglong kynthei ne jinglong shynrang U Blei namar U la long naduh haduh bad na baroh ha baroh bad U dap lut ïa ka bneng bad ka khyndew. Na U kiei kiei baroh ki sdang, ha U ki long, bad ha U kin kut bad namarkata lada ong 'U Blei' ruh ka bit hi bad lada ong 'Ka Blei' ruh bit hi."

II.

" Ha ka pyrkhat u Khasi um shim ïa ka jinglong uwei ne jinglong shibun jong U Blei, um don Number shuh na-

markata lada ong 'U Blei' ruh ka bit hi bad lada ong 'Ki Blei' ruh ka bit hi. Hangne hangtai haba u Khasi u ong. 'KI BLEI' kam mut ba don bun ki blei, ha u Khasi U Blei U long Uwei bad shibun namar U long na baroh ha baroh bad U dap lut ïa ka bneng shajrong bad ïa ka khyndew shapoh.

I Bah H.O. Mawrie, kum u stad pyrkhat, ym tang ba I pynshai ïa ka jingngeit u Khasi ba don tang Uwei U Blei, hynrei I sakhi ruh ba u Khasi u khamstad-khamproh ka pyrkhat-pyrdaiñ ban ïa kano kano ka jaitbynriew ha sla pyrthei kata, haba shim na ka liang ka jingshemphang jong u shaphang U Blei bad I da ai nuksa I ong, ba ki Jiw ki khot Jehowah ïa U Blei, ki Muslim ki khot Allah bad ki Phareng ki khot God, ha ka ktien Khasi ka mut U ym dei KA. kata ha ki, U Blei dei u shynrang. Hangne ka pynpaw keiñ ba ka bor shemphang jong ki shaphang U Blei ka duna shibun haba ïanujor bad ka jingshemphang u Khasi.

Ka jingngeit u Khasi badon tang Uwei u Blei la hikai da ka niam jong u bad ïa ka niam jong u la buh la seng da u Blei hi, na kata ka daw u Khasi u lamphang da kine ki ktien shwa ban kñia ban khriam :

" Ko Blei Trai Kynrad, ko Nongbuh ko Nongai,
Ïa ka Niam ka rukom hanga,
U khun Khasi u khun Khara;
Ka banyngkong ka sngi."

(Ka niam Khasi : H. Lyngdoh, Lynnong 1, Sla 2)

Ka jingngeit u Khasi ba dei u Blei Uba ai ïa ka Niam ka Rukom kan ym shah lano lano ruh ïa ka jingïatiplem jong u ban mane ksuid. Ngim dei ban klet ba u Khasi u

tieng ïa u Ksuid bad u ieid ïa u Blei, kumta u ïaleh ban im sngi ban kamai ïa ka hok. Ka niam jong u ka hikai kumta bad ha u Khasi ym don jingthaw uba kham pynshyrkhei ban ïa uba ri thlen, ri taro, ri shwar ne u nongaiksuid. La ju beh shnong bad khi lainuid ïa kum kine, kumta ban ong ba ka niam Khasi ka mane ksuid dei tang ka jingong ki 'riew jler pathar khlem pyrkhat. Hooid ym lah ban len ba don uwei ar hangno re u Khasi ba mane ksuid hynrei kane kam dei ban long ka hok kynti ban kynthoh ïa baroh ka jaitbynriew Khasi. Ki riewstad ki ong haba dait uwei u dkhiew wat kyrdem baroh shithliew. Ngi ïohi namarkata, ba kito kiba kohnguh shahshkor sngewbha ïa kito kiba kren kynthoh beiñ ïa ka niam Khasi dei kito ki bym treh ban tip ïa ka tynrai Khasi kumba ong I Babu Soso Tham :

" Jingshai ngi wad sawdong pyrthei
Jingshai ka ri ngim kheiñ eiei."

(b) KA BOR BAD JINGLONG U BLEI.

Naduh u longshwa haduh u 'riewtymmen jong ka juk mynta, u Khasi ryngkat ka niam Khasi bakyntang jong u, u ngeit ba u Blei U dei u Mynsiem naduh kulong kumah junom bhor, U dap ïa ki jaka baroh. U Blei U long U badonbortam halor kiei kiei baroh. Nalor u Blei ym don shuh u ban kham khraw ha kano kano ka liang. Na kata ka daw haba u Khasi u duwai phirat u lamphang bad nam ïa u Blei da kine ki ktien :

" Ko Blei Najrong Natbian, ko Trai, ko Kynrad, ko Nongthaw, ko Nongsei-rynïeng Nongsei-rta, ko

Nongsam-bynta Nongbuh-bynta, ko Blei shihajar Nguh."

(Ka niam Khasi, ka niam Tip-Blei Tip-Briew : Sib Charan Roy, Lynnong 1, Sla 4)

Lane

" A Blei, Trai Kynrad, shihajar nguh,
Trai Nongthaw, Nongbuh, Nonghukum,
Ïa ka longbriew manbriew ha ka pyrthei,
Hapoh ka bneng, halor ka khyndew."

(Ka niam Khasi : H. Lyngdoh, Lynnong Iv, Sla 50)

Ka paw shai tyngkrein na kitei ar tylli ki rukom lamphang ka duwai-phirat u Khasi ba u Khasi u ai ka nguhdem bakhraw tam ïa u Blei bad u phla ba u Blei U dei Uta U Mynsiem Uba long U Trai Kynrad Uba dap lut ïa ka bneng ka khyndew, Uba long U Nongthaw U Nongbuh ïa kiei kiei baroh, Uba long U Nongpynlong ïa kiei kiei baroh, U Nongpynïaid ïa kiei kiei baroh. Nalorkata u Khasi u ngeit ba u Blei U ri U sumar U ai U pynbiang ïa ka jingdonkam u bynriew dei na kata ka daw ba u duwai u phirat. Lada u Khasi um ngeit kumta, un ym d̨a sngewdonkam ban duwai phirat lane ban pyndep ïa ki jingkñia jingkhriam lane kum ban shu kren lyngkut sbak ym donkam lane u Khasi un ym don niam don rukom kumba u long mynta.

Kumta ngi ïohi shai kdar ba u Khasi u ngeit ba don tang Uwei u Blei bad ba Une u Blei U dei Uta U Mynsiem bakhraw tam badonbortam. Ei ei ym lah ban don khlem u Blei. Kane ka jingngeit u Khasi shaphang ïa u Blei naduh hyndai hynthai ka long ka jingshisha khlem jingbakla bad ka niam Kristan kaba la poi sha kine ki lum

Khasi kumba 150 snem mynta, ka wan ban pynshai pynskhem ha kane ka jingtip jingsngewthuh u Khasi ïa la U Kynrad ka long katkum ka jinghikai u Jisu Krist U Nongseng jong ka balang Kristan. Hooid, ngin shem don bun ki kynhun Kristan ba ïapher ha ki rukom pynïaid kam ne ïapher ki jingngeit, pynban ngi shem ruh ba baroh ki phla hi kumjuh ba don tang Uwei u Blei bad ba U long U Mynsiem badonbortam, Uba ri ba sumar ïa kiei kiei baroh kiba don ha bneng bad ha khyndew. Ïa kane ka jinghikai ka niam Kristan lah ban shem ha ka kot niam jong ki kum ka nuksa, lada ngin peit ïa ka Kot Niam Bakhraw ka jingkylli No. 29 (U Ei u Blei?) Ka jubab ka long "u Blei U long U Mynsiem bajanai khlemkut, U Nongthaw bad U Trai ka bneng bad ka khyndew, na uba ka babha baroh ka mih."

Lada ngi peit pat sa ïa ka Kot Tikir Lynnong 1 bad 2 ngin shem ïa kine ki ktien " Ym don u Blei, hynrei tang Uwei, u Blei U long U Mynsiem, naduh bymjukut haduh bymjukut, u Blei U long U bakhraw, Bymjukylla, U bastad, U bahok, U bakhuid, U bashisha etc.

Hato kitei ki jinghikai ka niam Kristan shaphang u Blei kim dei kiei kiei kiba u Khasi u la ju tip ju ngeit naduh ki por mynba dang lung Ka Sngi U Bnai?

Don sa kawei pat ka jinghikai jong ka niam Kristan kaba sngewphylla shisha ban tip, hynrei ka long kawei ka jingmaïa bajwat ban sngewthuh. Kata ka long shaphang ka jinglong LAIWEI U BLEI, Kaba la thoh ha ka Kospel bad la batai shai ruh ha ka Kot Niam Bakhraw bad ka Kot Tikir. Kane ka jingmaïa, ka jinglong u Blei kata, LAIWEI la buhrieh na ka jingshemphang jong ka jaitbynriew satlak ka pyrthei tat haduh ban da poi Uta U Syiem simpah, U Nongsaid Nongthew ban pynshai ïa ka pyrthei.

Une U Syiem simpah U pynshai bad hikai dalade hi

ba u Blei U don lai jinglong kata U Kpa, U Khun, bad U Mynsiem Bakhuid. U pynshisha ruh ba U Kpa U dei u Blei, U Khun U dei u Blei bad U Mynsiem bakhuid U dei U Mynsiem U Blei, hynrei baroh lang ki long tang UWEI U BLEI YM LAI BLEI.

Ka baphylla ïa ka jaitbynriew Khasi ka long ba u Longshwa u la don ka sap ka jingsngewthuh shaphang kane ka jingshisha bad dei na kane ka daw ba u Khasi haba u nguh blei u dem ngon laisien laiwat kaba long ka pharshi ba u dei ban nguh ïa u Blei Laiwei ne ïa ka jinglong LAI ba Uwei u Blei.

(k) "U BLEI U IEID ÏA KI BRIEW."

Shwa ka por ba u Hynñiewtrep-Hynñiewskum, un hiar sha kane ka pyrthei, mynba U Khyndai bad U Hynñiew ki dang ïaleit ïawan u Khasi da ka sap blei kaba don ha u, u la tip bad ithuh ïa ka iktiar bym lah nujor jong U Blei kum U Nongbuh-Nongthaw, U badonbortam ha kiei kiei baroh, hynrei ryngkat bad kane u Khasi u ithuh ruh ba u Blei U ieid ïa u khun bynriew. Ynda u hynñiewtrep-hynñiewskum u la palat la ryngkang ïa ka hukum u Blei, ka tieng ka smiej ka la par brip ha ki laiphew-jingthaw – Wat la katta ruh kata ka jingshisha ba u Blei U ieid ïa u Bynriew kam shym la jah noh na ka mynsiem ka dohnud u Khasi Khara. Kumta wat ha kata ka por ka jingdum ïongngit ha ka por ba ka sngi kyllung, u bnai kyllung ki la leit buhrieh ïalade sha kremlamet-latang um tieng satia ban khot ban pyrta ïa ka jingïarap u Blei. KURIEI, Kyrkhu–Ri–Isynei. Kane ka jingkyrpad ka mih na ka dohnud kaba tip bad ngeit ba u Blei U ieid ïa u khun bynriew wat la u la palat la ryngkang ïa ka hukum U Nongthaw. La pynshisha da u Blei hi ïa kane ka jingngeit-jingtip u

Khasi da kaba u la shahshkor ïa ka jingud jingnam u khun bynriew, ym tang kata u la ai ruh ha u Khasi ïa ka niam ka rukom ban lait na u Ksuid u Khrei. Kumta naduh u Longshwa haduh u 'riewtymmen jong ka juk mynta u Khasi kumba la hikai ka niam jong u, um ju pep ban pyndonkam ïa kine ki ktien haba u duwai u phirat ban sakhi ba u Blei U ieid ïa ki khun bynriew.

" Kumba **la ieid la isynei hi** mame Kynrad,
Ba long ka ïing ka sem u tnum u tyndai,
....
Ieid isynei hi, Kynrad ba kin da long da man
briew keiñ."

* * *

" A Trai kynrad, Nongsei-rynïeng Nongsei-rta
Nongthep mynsiem
Ba long da ka pang ka jhia shisha katne,
Ieid isynei hi keiñ kynrad mame."

(Ka niam ki Khasi, ka niam Tip-Blei Tip-Briew : Sib Charan Roy, Lynnong XI Sla 80, 81)

Lane kumba la thoh da u **Dr. H. Lyngdoh ha ka niam Khasi, Lynnong iv, Sla 50, 51.**

" Haba u Khasi u duwai u kyrpad blei, u dem khohsiew bad phai khmat shaphang shatei. Nangta u duwai syrïem kumne,"

" Ah Blei Trai kynrad, shi-hajar nguh......
Ngam pynkhraw tang ka nguh ka dem,
Ka kynmaw ka kyndit ïaphi
Hynrei, **ka ieid ka isynei ka jong phi.**

* * *

Nga nguh ngon, nga dem khrup,
Hapoh ki sla kjat jong phi
U dem artat ngon, laisien laiwat."

Ngi ïohi namarkata, ba ym don ba lah ban len ba ka niam Khasi ka tip ba u Blei u ieid ïa u khun bynriew kumta to ngin ïa peit noh sa sha ka niam Kristan.

Uwei na ki nongïalap ne Apostol ba ki Kristan ki kham burom dei u Ïoannis Nongthoh 'Ka Ktien u Blei.' Une u Apostol u la thoh ïa kaei kaba u la ïohsngew da la ki jong ki shkor na u Jisu hi, bad ha kawei na ki shithi jong u u ong – " Bad ngi la tip bad ngi la lah ngeit ïa ka jingieid kaba u Blei U don ha ngi. U Blei U long ka Jingieid, bad kat uba ïaisah ha ka jingieid, u ïaisah ha u Blei bad u Blei ha u." (1 Ïoannis 4. 16).

Da kitei ki ktien ngi ïohi biang sa shisien ba ka niam Kristan ka pynshisha pynskhem ba u Blei U ieid ïa u khun bynriew kumba la ju tip ju ngeit da ka niam Khasi. Kumta U Jisu um shym bakla ban ong, " Wat mut ba nga la wan ban pynduh pyndam noh, ïa ka Aiñ ne ki nongïathuhlypa, ngam wan ban pynduh pyndam, hynrei ban pynbiang." (Mark 5. 17).

Ha ka liang ka jingieid, ka niam Khasi ym tang ba ka hikai ïa ngi ba u Blei U ieid ïa u khun bynriew, hynrei ka hikai ruh ban ieid ïa la u parabriew khnang ban poi hok poi blei, ban ïoh bam kwai ha ïing u Blei ynda ngi iehnoh ïa kane ka pyrthei shong basa. Ïa kane ka jingshisha u Khasi u sakhi tang da ka shi-kyntien, kata, TIP–BRIEW TIP–BLEI, kaba mut to tip to ithuh ïa u briew lada phi kwah ban tip bad ithuh ïa u Blei. Ka long thik kumba ong ki Kristan ban ieid ïa la u para marjan kumba ïalade hi, katkum ka hukum ba u Jisu U la ai ha ki.

" Nga ai ha phi ka hukum ka bathymmai, ba phin ïa-ieid markylliang, kumba Nga ieid ïa phi, kumjuh ma phi ruh to ïaieid markylliang" (Ïoannis 15. 54).

Kumta na kiei kiei kiba ngi la ïohi bad kiba ngi la pule mynshwa, ka shai te ba ka jaitbynriew Khasi ka dei kata ka jaitbynriew kaba kynsaitam, ba kyntangtam, haba ngi bishar ïa ka bor shemphang jong ka shaphang u Blei. Namarkata, ka long ka kamram jong ngi iwei-pa-iwei ban hikai ïa la ki khun ki kti, para-pyrsa lada ngi kwah ban kyntiew kyrdan ïa la ka jaitbynriew ban lait ka shah ñiew-beiñ ñiew-poh. Ka niam Kristan kam shym la wan ban hikai ïa kaei kaba u Khasi um tip um nang, hynrei ka pynskhem ïa kaei kaba u la ju tip ju ngeit, naduh kulong kumah.

(d) KA KULAR ÏA U KSIANG.

Na ki khanatang u Khasi ngi tip ba ha ki sngi ki por u Hynñiewtrep u Hynñiewskum ka pyrthei ka la dum tliw na ka daw ka pop ka sang ka lait ka let u khun bynriew. Hang-ta la mih ka ud ka lynñiar na u laiphew jingthaw. U khun bynriew u ud u pyrta ïa u Blei. Kuriei Kuriei Kuriei. U Blei U la shahshkor ïa ka jingud u khun bynriew bad U kular ha kata ka dorbar dorsha ba Un phah ïa U Ksiang ban bteng sa shisien pat ïa u sohpetbneng, hynrei haduh ban da poi kata ka por, U Syiar uba dang long u batlem u bahok u la kular hakhmat U Blei ban long u nongkit-pop u nongbah khala ban pyllait ïa u khun bynriew na ka jynjar ka lanot ka pop ka sang. U Blei u la mynjur ïa kane ka kular u syiar kumta la mih ka jutang hapdeng u briew bad U Blei. Naduh ki por u longshwa haduh mynta mynne U Khasi haba u Khad Syiar u ju pynshong nongrim la ka nia ha kata ka jutang (kaba kylla long ka hukum) ba u bat u ap ïa kata

ka Kular. Dei na kane ka daw ba u nongkñia u pyndonkam ïa kine ki ktien shwa ban pynbud ïa kiwei pat ki 'tien-kñia' kata :-

" Kaba ïoh ka hukum ka KULAR na myndanglong
ka pyrthei shai ka pyrthei na kjat ka Blei."

Ka niam Khasi : H. Lyngdoh, Lynnong I & III
Ka Kitab Niam Kheiñ ki Khasi :
Rabon Singh, Lynnong X
Ka Riti Jong ka Ri Laiphew Sylem :
G. Costa, S.D.B., Lynnong XXII

U nongkñia u kren shai ba ka don kata ka jingïatehkular hapdeng u briew bad U Blei bad ba kata ka jutang kaba kylla ka hukum ba u Blei un pdiang sngewbha ïa ka jingkñia kumba la bah khala u syiar tat haduh ka jingwan uta u Ksiang kumba la kular hi da u Blei. Dei halor kane ka jingngeit ka Niam Khasi ba u myllung khrawnam ka ri Khasi u Soso Tham u thoh ïa kine ki ktien harum ban pynneh pynsah ïa kata ka jingshisha ba u la ïoh na ki jingïathuh pateng kaba la ju ïathuh naduh u longshwa haduh ki 'riewtymmen ka juk jong u.

" Ban kit ka pap, ban bah ryndang,
Ban eh ka Rngiew, ban khuid ka sang,
Ha sngew ka ktien U Trai Kynrad,
Hapdeng dorbar u laiphew mrad;
'Haduh ba poi u syiem simpah,
Ban lait u briew uei ban shah?'

Hasngap na kremlamet-latang,
U Rangiarkhad, U Khraw Jutang,
'Haduh ba poi ka sngi Uta,
Kam pher, U Ong ngan kit manga.'

Ngi ïohi ruh na ki jingduwai u Khasi ba hadien hadien u shem ba wat la ka jingkñia jong u ka la bha la miat jylluiñ lymphuiñ ba ym don shuh ka thoh ka tar, ka kjap ka star, ka braiñ ka briah ne ka kad ka puid pynban ym man poi hok poi blei satia, U Khasi u duwai da kaba pynshong nongrim sa shisien pat ha kata ka jutang ka kular da kaba u shu hun noh ha ka jingpeit jingkhmih U Blei haduh ban da poi uta u Ksiang. Kumta u duwai u phirat u ong:

" Ko Blei.......................

....

To ïai map to ïai isynei
Haduh ba phin da sei hi maphi
Ïa u simpah U sim karo, U kynja u myntoi
U syntai u bulot, U lyndan u kynrem
U Nongsaid U nongthew
U Nongkular U Nongbatai
Uban bah ïa ka sang ïa ka pap
Uban khala ïa ka hok ïa ka sot
Uban sneng ïa u khun kur u khun kha
U khun Khasi u khun Khara
shityllup ka pyrthei, shi khrum ka bneng."

(Ka niam Khasi : H. Lyngdoh, Lynnong 1, sla 21, 22)

Ngi ïohi namarkata, ba ha ka niam Khasi la ju ngeit ju tip ba U Blei u la kular ban phah ïa u Ksiang ban bteng sa shisien pat ïa kata ka jingkieng ksiar jingkieng rupa, ka jingïadei hapdeng U Briew bad u Blei, kata ka jingkieng Sohpetbneng.

Haba ngi phai pat sha ka niam Kristan ngi shem ba ka niam Kristan ruh ka ngeit ba U Blei u la kular ban phah ïa u Ksiang naduh ka por ba ki briew banyngkong

ki hap ha ka pop kata U Adam bad Ka Im. Nalorkata ban sakhi bad pynskhem ïa kane U Blei U la phah ïa ki nongïathuhlypa kiba la pynskhem ïa kata ka kular. Kum ka nuksa, ha ka jingthoh U Michias. Nongïathuhlypa u la kren shai ba ïa uta u Ksiang yn kha ha Bethlehem hajan Jerusalem na ka ïing syiem u David. Nangta don sa U Isaïas, une ruh ïa uba la kheiñ bad la ñiew ïa u kum u Nongïathuhlypa ba kham khraw namar u la ïathuhlypa ba yn kha ïa u Ksiang na ka 'Theisotti, un shah shitom shibun bad un shah pynïap. Ïa Une u Ksiang yn kyntait da ki parajait jong u, hynrei yn pdiang hun mynsiem da kiwei pat.

Ngi ïohi shai kdar te namarkata, ba ka niam Kristan ka pynskhem ïa ka jingngeit jong ka Niam Khasi ba U Blei U la kular ha ki longshwa jong ka jait ka kynja u Khasi ban phah ïa Uta U Ksiang U ban bah khala ïa ka lait ka let u khun bynriew shityllup ka pyrthei shikhrum ka bneng.

(e) U KHUN KA BLEI – U KSIANG.

Ngi la ïohi mynshwa ba U Blei u la kular ha u khun Khasi ban phah ïa u Ksiang ban bteng sa shisien pat ïa ka jingkieng sohpetbneng. Hynrei ym tang katta, ka Niam Khasi ka ïathuh ruh ïa ngi da ka pharshi ba uta u Ksiang dei u khun U Blei hi. Nangne keiñ ba ka paw shynna ba u longshwa jong ngi dei u khraw pyrkhat uba don ka sap blei ha ka pyrkhat pyrdaiñ jong u. Dei da kane ka sap blei ba don ha u keiñ ba ka jingshemphang jong u ka kot haduh ban ai ïa kane ka pharshi kaba ngi lah ban lyngngoh hynrei ngim lah ban len. Ïa kane ka pharshi ba u Ksiang u dei u khun U Blei la kren shai bad sakhi da u nongkñia Khasi haba u shat pylleng u da ong:- 'Ah ko

'lengsam' "**Ko khun ka Blei**", lane ha ka khad syiar u ong, 'Ko 'rang iarkhad', "**Ko khun Ka Blei**" Ngi ïohi namarkata, ba u nongkñia u pyndonkam ïa kane ka ktien 'Khun ka Blei' ha ka jingsdang ka shat pylleng ne ka khad syiar. Ïa kine ki ktien la pyndonkam naduh u nongkñia jong ka por u longshwa haduh u nongkñia jong ka juk mynta. Ïa kitei ki kyntien u nongthoh um shym la thaw stad hi, hynrei la pynshisha da ki nongthoh Khasi kiba la leh shitom ban lum ïa ki 'Tien Kñia' 'Tien Khriam' u Khasi. Kum ka nuksa haba shat pylleng u nongkñia Khasi u ong :-

" Ko 'lengsam ko khun ka Blei
ko banang, ko batip, ko
balah, ko baïai. Kumba la
buh tang hi ka Syiem
Synshar......................"

Ka Kitab Niam khelñ ki Khasi :
Rabon Singh, Lynnong XI, Sla 19.

Niam Khasi :
H. Lyngdoh, Lynnong 1, Sla 12 & Lynnong III Sla 34, 35 & 36

" Ko 'Lengsam khun ka Blei,
ko banang ko batip, ko
balah ko baïai................"

Ka Riti Jong ka Ri Laiphew Syiem (pt. II) :
G. Costa, S.D.B., Lynnong XXII, Sla 97

Haba khad syiar

Ko 'Rangiarkhad, ko khun ka Blei
ko baïoh ka hukum ka kular, na

myndang long ka pyrthei shai
ka pyrthei na kjat ka Blei,.... .

Ka Niam Khasi :
H. Lyngdoh, Lynnong 1, Sla 11, 12 &
Lynnong III, Sla 41

" Te ko 'Rang Iarkhad ko khun ka Blei
ko 'Rangkynjih, ko 'Rangphawar,
ko baïoh ka hukum ka kular, na myndang
long ka pyrthei, shai ka pyrthei,
na khmat ka Blei ktien ka Blei... "

Ka Niam Khasi :
H. Lyngdoh, Lynnong III, Sla 42

Ka Riti Jong ka Ri Lalphew Sylem :
G. Costa, S.D B., Lynnong XXII, Sla 100

U Khasi haba u kren u da thew bad kheiñ kyntang katta katta ïa ka ktien, na kata ka daw ngi ju ïohsngew haduh mynta ba u Khasi u ju ong 'Ka Ktien kaba tam'. Ngi ïohi namarkata, katno tam u longshwa jong ngi un jyn da husiar ban ym kren khlem jingmut khamtam lei lei haba u pyndonkam ïa ki 'Tien kñia 'Tien khriam. Haba ngi shim tang ïa ka ktien 'Ka Blei' ngi tip ba u Khasi u mut ïa la u Nongbuh Nongthaw, U Nonghukum, U Trai u Kynrad, U Nongbuh-bynta, U Nongsei rynïeng Nong-sei-rta Najrong Natbian. Ka ktien 'Khun' pat ka mut, uta uba donhok ban ïoh ïa ka nongkynti ki kmie ki kpa ka snam ka dur ka dar ba ïasyrïem bad la ka kmie u kpa ba ka pyrthei ka ithuh ba u dei shisha u khun jong kita kiba uta u khun u kam kmie kam kpa.

Ngi ïohi hangne namarkata, ba u Khasi haba u ong 'khun ka Blei' u da mut shisha kumta bad u Khasi um

ju mut mynno mynno ruh ban ong ba ka pylleng syiar ne ïa u syiar ba u dei shisha u/ka khun U Blei ne ka khun Ka Blei. Hynrei dei tang ka pharshi shaphang kata ka kular ka jutang ba uta u Ksiang ba u Blei un phah dei u khun U Blei hi. Dei na kata ka daw, ba la bynrap ïa kine ki ktien haba duwai.

" Haduh ban da sei hi maphi (U Blei)
Ïa u simpah u sim karo, u kynja u myntoi
U syntai u Bullot, U lyndan u kynrem,
U Nongsaid U Nongthew,
U Nongkular U Nongbatai
....................bneng.

U Nongkular dei U Blei hi, bad uta ujuh U Blei un sei hi ma u ïa u **Nongkular** uba dei u khun jong u Blei uba long Blei lang bad u kpa. Kumta ka jingshai ba ngut ngut nget nget shaphang ka jinglong Laiwei U Blei ka shat hangne ruh ba u Khasi u la don ka jingsngewthuh da ka sap ba kyrpang kaba u Blei u la bsiap ha ka pyrkhat pyrdaiñ jong u. Kumta ngim dei ban lyngngoh ba ka pharshi kaba u la ai ha ngi ka shynna ba u syiar u long tang u Nongkit pop shipor haduh ban da wan poi uta U Khun ka Blei.

Sa kawei pat ka ktien ba u nongkñia u pyndonkam ha kaba shat pylleng kumba ngi la ïohi mynshwa ka long 'Ko banang ko batip, ko balah ko baïai' Ngi dei ban sngewthuh shai ïa ka jingmut jong kine ki ktien; Ka pylleng dalade hi kam lah ban long ka banang ka batip, ka balah ka baïai lait tang lada U Blei – Ka Blei ki hun ki mynjur ban pynshai da ki dak ki shin ka kem ka lar, katkum ka jingpan jong u nongshat nongkheiñ. Ka shai namarkata ba u Khasi u pynskhem ïa kata ka pharshi ba

uta u Ksiang ba la kular dei U Khun U Blei namar dei tang ma U u long U banang, U batip U balah U baïai. Une U Ksiang u dei ruh ban don ka jinglong jingman ka bor ka iktiar kum ka jong U Blei Ka Blei hi.

Nalor kitei ki pharshi ba ngi la ïohi haneng, u Khasi u dang pynskhem ruh ïa kawei ka jinglong bad ka bor jong uta u Ksiang ban wan. Kata ka long ba uta u Ksiang u la don kti lang ha kata ka kular ka jutang bad dei na kata ka daw ba u Khasi u khot u nam ruh ïa uta u Ksiang 'U Nongkular U Nongbatai.' Kata ka pynpaw ba uta u Ksiang u la don ryngkat bad U Blei ha ka por ba sdang kata ka kular ka jutang. Ïa u Ksiang, u Khasi u ong ruh ba un long u Nongsaid Nongthew u ban bah khala ïa ka hok ka sot ka pap ka sang bad une u Ksiang un long ym tang na ka bynta u Khasi, hynrei na ka bynta shityllup ka pyrthei. Ïa kane ka jingshisha la sakhi da ka jingduwai u Khasi haba u la shu hun ban aiti noh ïalade ha ka jingpeit U Blei kumne harum :–

" To ïai-map................

....

U Nongsaid U Nongthew

U Nongkular U Nongbatai

....

....

Shi tyllup ka pyrthei shikhrum ka bneng.

(Ka niam Khasi : H. Lyngdoh, Lynnong 1, Sla 21, 22)

Kumta ngim lah ban len ba ka niam Khasi ka ju tip ju ngeit ba u Ksiang ba la kular da U Blei dei ïa la u khun– U Khun u Blei.

Haba ngi pule ïa ka ktien U Blei lane ka Bible ngi shem ba ka niam Kristan ruh ka khmih lynti ïa u Ksiang

bad ka ngeit ruh ba uta U Ksiang u dei ban long u khun u Blei kumba la ju tip ju ngeit ka niam Khasi. Na ka kitab ka ktien u Blei ngi shem ïa kine ki ktien: "Namarkata, U Kynrad dalade hi un ai ïaphi ka dak ka shin. Hakhmih ka 'theisotti kan pun khun bad kan kha ïa u Khun shynrang, bad kin khot kyrteng Emanuel ïa u, (Kaba mut u Blei lem bad ngi, Isaïas. 1 : 14). Nalorkata, U Isaïas u ong ruh ba ïa u Messiah (kaba mut uba la pynsleh pynkyntang, kata ïa u Ksiang) yn khot u Syiem ka jingsuk, u Blei badonbor, u baphylla, U nongsneng bad kpa jong ka pyrthei ka ban wan. (Isaïas 9 : 6) Nalor kane u Jisu Krist uba long U Nongseng jong ka Niam Kristan u la ong dalade hi "Ba nga long u Khun jong u Blei" (Math. 27 : 43) ban pynshisha ïa ka jingïathuhlypa jong u Isaïas uba la kren la slem bah shwa ban kha ïa U. Ki kyntien u Isaïas (9 : 6) bad ki kyntien duwai phirat U Khasi (Ka niam Khasi H. Lyngdoh lynnong 1 sla 21, 22) ki ïasyrïem bad lah ban ong ki ïadei ha ki jingmut jong ki katta katta ba mangi kum ki longdien Khasi ngim lah khlem da lyngngoh ngaiñ, pleng haduh katne pat u Blei u ieid kyrpang ïa ka jaitbynriew Khasi haduh ba u la pyndap ïa ka jingmut jingpyrkhat jong u da ki jingshisha kiba kiwei pat ki jaitbynriew ka pyrthei kin tip. Kumta ngin ym lah ban len ba ka niam Kristan ka la wan ban pynskhem ïa kaei kaba u Khasi u ju tip ju ngeit ba u Blei u la kular ban phah ïa u Ksiang bad uta u Ksiang u dei u Khun u Blei hi.

(g) KI DAK KI SHIN KA JINGLONG U KSIANG.

Ngi la ïohi mynshwa ba ka niam Kristan ka pynskhem ïa ka jingtip-jingngeit u Khasi ba u Blei U Kular ban phah ïa u Ksiang ban bah khala ïa u khun bynriew bad

uta u Ksiang u dei u khun u Blei. Mynta ngin ïa peit la ka niam Khasi ka ai ki dak ki shin lane ka pharshi ban ithuh ïa uta u Ksiang uba long u khun u Blei.

U Longshwa U Barim, U Tymmen bad ki 'Riew tymmen ki ïathuh pateng la pateng shaphang kata ka dorbar dorsha hyndai jong ki laiphew-jingthaw bad ki ong ba **uba jah ha kata ka dorbar dei tang u syiar uba long u khun lymboit-lymbiang uba dang shida u bahok u batlem.** Une u syiar u mih na ka kremlamet-latang ban leit sha kata ka dorbar ha kaba u kular ban bah khala ïa ka lait ka let u bynriew haduh ban poi uta u Ksiang ne u syiem Simpah. Ïa kine ki jingïathuhkhana lah ban shem ruh ha ki kot ki sla kiba ki nongthoh Khasi ki la thoh. Kum ka nuksa ngi shem ha ka kot Ka Tynrai u Khasi ba ki ïathuhkhana pateng la pateng ba la thoh da u Keni-Nongbsap, pyrtuh myntri lynnong 31 sla 16. " U Syiar uba khlem jaiñ khlem nep uba shong hapoh krem maw ba tap da ka lamet-latang."

'Ki Khana bad u Sierlapalang ba la thoh da u Primrose Gatphoh ka lynnong XXV (U 'Rangiarkhad, Ksan dorbar Don korbar) ka sla 99.

" Une u khun ka lymboit ka lymbiang, U khùn ka kup shiteng ka phong shiteng, U 'Rangiarkhad na kremlamet na kremlatang,..........u la ong ba u long u bahok u batlem."

'Ki khanatang u Barim' ba la thoh da u H. Elias, S.D.B., ha ka lynnong banyngkong (Ki khun ka ramew) ka sla ba 7. U Nongthoh u ïathuh ba ka dorbar ka phah ïa ka dkhoh ha kata ka jingdum ban leit wad ïa ka jaka shong u syiar uba khlem da poi ha kata ka dorbar.

" Ka Dkhoh de ka la her thur bad ka la jah ha kata ka jingdum synïa. Tang shiphang ka la wan biang bad ka

la ong: "Ko kynrad, ko bakhraw batri baroh, u syiar u don hapoh krem."

Ngi ïohi namarkata ba u Khasi da ki khanatang jong u, u ïathuh ïa ngi **ba u syiar u khun ka lymboit-lymbiang uba dang hok-shida u wan mih na kremlamet-latang** ban long u nongkit pop shipor ïa u bynriew haduh ban da poi uta **U KSIANG** ba la kular uba dei u khun u Blei. Ka jingkhraw ka pyrkhat pyrdaiñ jong u longshwa u Barim ka long kaba palat-liam ïa ka jingsngewthuh jong ngi ki 'riew mynta ba ha kaba u ai ïa kane ka khanatang ba u seng ïa ka Niam ka Rukom u bynrap lang ïa kata ka pharshi shaphang uta u Ksiang bad u ïathuhlypa ba ïa uta u Ksiang yn kha lane un wan mih na ka krem bad un long u baduk batoi u lymboit u lymbiang, wat la katta ruh un long pat u bashida u bahok u batlem khlem ka thoh ka tar, ka kjap ka star, ka braiñ ka briah.

Ka long kaei kaei kaba phylla katta katta ïangi ban shem ha kane ka juk ba mynta ba ym don wat tang uwei ruh u nongseng niam uba ngi lah ban ong ba katei ka pharshi jong u Khasi ne ka jingïathuhlypa ka la urlong lait tang ïa u Jisu U Nongseng jong ka niam Kristan. Haba ngi pule ïa ka jingim jong u Jisu ngi shem ba la kha ïa u harud 'nong jong ka 'nongkyndong Bethlehem hajan ki lum bad ki them sharai blang kaba don kumba 5 mer lane 8 kilometer na ka sor bah Jerusalem. La kha ïa u ha ka krem maw ba ju rieh tngen ki blang ki masi. Ka kremlamet-latang kumba ong u Khasi. Nangta pat ngi tip ruh ba ki kmie ki kpa jong u ki long ki baduk ba-kyrduh kumta kim don jaiñ don nep ban sop ban spaiñ ïa une u khyllung Jisu. La shu sop ïa u madei mata bad ka jingkhriat jong ka miet ka dung ka sam ïa ka met balung jong u. Une u Jisu uba ong ïalade ba u long u

khun u Blei u wan ha ka dur u rit u ria u baduk shisha kumba ong u Khasi u khun lymboit u khun lymbiang shisha. Hynrei wat la u long u khun lymboit-lymbiang ba la kha ha krem pynban u long u bashida u bym don ka thoh ka tar, u bahok u batlem u bym don ka braiñ ka briah. Ka jingïathuhkhana shaphang une U Jisu ka ïathuh ïa ngi ba la pun ïa U na ka 'theisotti ha ka dur baphylla. Kata la pun ïa u na u Blei hi da ka bor baphylla jong u Blei. Bad Une u Jisu ynda u la rangbah u pynshisha da kaba ong 'Ba nga long u Khun u Blei' (Matt. 27 : 43) Ka niam Kristan ka ïathuh bad pynshisha ba u Jisu u long uba khlem thohbria eiei ruh, Kane ka jingpun baphylla ïa u ka long ka jingmaïa kaba kito kiba kwah ban tip janai ki lah ban kylli bniah na ki nongïalap ka niam Kristan. Ha U Khasi kum kine ki jingmaïa kim long kiei kiei kiba pynlyngngoh ïa u shaba palat, namar wat ïa ki syiem shyllong ruh u Ngeit ba ki mih na kata ka briew baphylla kaba ki tharai ba ka dei ka khun u 'Lei shyllong lane ki syiem synteng na kata ka Lidohkha ba u woh Ryndi u ngat na 'Wei-Khyrwi.'

(Ng) KI DAK KI SHIN KA DORBAR.

Sa kawei pat ka pharshi kaba u Khasi u la bynrap ha ka khanatang shaphang u syiar shwa ba un seng ïa ka Niam ka Rukom ka long ba shwa ba u syiar un leit paw sha tyngkong ka sngi, ka dorbar ka la ai ha u ïa ka rong ka rup ka khor ka khriam. Kane ka jingong kumba ngi ïohi mynshwa ka la doñ ruh ha ki jingthoh jingtar kiba ki nongthoh Khasi ki la thoh. Ngi shem ïa kane ka jingong harum kaba u Rev. Fr. H. Elias u la thoh ha ka kot jong u 'Ki Khanatang U Barim' lynnong I (ki khun ka ramew) ha ka sla 7 bad 8.

" Baroh ki la ia ai katba kı ıadon ei U Briew u la ai ka spongkhor-spongrusom, bad kiwei kıwei pat ki la ai ka kup ka sem, ka rong ka rup, ka sop'ti sop'jat."

U Prımrose Gatphoh pat ha 'Kı Khanatang bad U Sierlapalang' Ka lynnong VI (Ka kremlamet ka kremlatang ka sla 18 u ong, ba kata ka dorbar ka la aı ha u syiar ıa u tdong-rynñıaw, ıa ka khor ka khrıam kaba bıang bad ia u shyrtong u basaw bha katkum ka kılar madar jong u syiar ban long u nongkıt pop na ka bynta u bynriew. Kumjuh ruh u pyrtuh myntrı u Keni Nongbsap ha ka kot jong u 'Ka Tynrai U Khası ba ki iathuhkhana pateng la pateng' ha ka lynnong 33 ka sla 16 u ong ba kata ka dorbar ka la ai ıa u syıar ka khor ka khrıam, ka ksiar shroh ksıar shrong, ka riam ka beit ryngkat ka duwai ka phirat.

Ngi lah namarkata ban kyllum lang ia kine ki jingthoh baroh ba ka dorbar ka la ai ıa u syiar u khun lymboit lymbiang kata ka spongkhor-spongrusom ka khor ka khriam, ka ksiar shroh ksiar shrong — u shyrtong basaw bad ka rong ka rup. Ïa ka pharshi ne ka jingiathuhlypa jong u Khasi ha katei ka khana kam long kaba eh ban sngewthuh lada ngi pyrkhat khyndiat

Haba ong ka jingai ka dorbar, ngi sngewthuh ba ka dei ka jingai jong u baduk bad jong u bariewspah, uba najan bad uba najngai namar ha ka dorbar hi la ju wan poi lut u jan u jngai u duk u riewspah. Ka ktien 'ai ka khor ka khriam' ka mut ki jingai bakordor kaba dei ïa ki kynja bakhraw ne kynja syiem. Ka ktien 'ka rong ka rup' ka mut ka rong ka dur, ka rong hi khlem ka dur ka long lymbiang. Kumta ka jingmut, 'ai ka khor ka khriam ka rong ka rup' ka mut kata ka jingai bakordor kaba ïadei bad ka dur ka kyrdan. Ngi sngewthuh shai namar-

kata, ba ka pharshi ne kata ka jingïathuhlypa u Khasi ka long ba ka dei ban don kata ka jingai burom-nguh-burom ïa uta u Ksiang uba long U Khun u Blei, da u jan u jngai u duk u riewspah. Ka rong khlem ka rup ka long kaba lymbiang, kumta ruh ka jingkular khlem ka jing-pyndep-pynbiang ka long kaba lymbiang. Hato ka niam Kristan ka pynbiang ïa kane ka jingkular u Blei kaba u Khasi u khmih lynti la slembah ?

Ka niam Kristan ka jubab ïa kane ka jingkylli bad ka kubur ba ka pynbiang ïa kane ka kular. Na ka jingim u Jisu ngi tip ba ka la don kane ka nguh burom-ai-burom ïa U Jisu shwa ba un long uta u nongbah khala ïa ka lait ka let u khun bynriew da u jan u jngai u duk u riewspah kum ha kata ka dorbar hyndai. Nyngkong eh tang shu kha ïa U Jisu, ki Angel ki la paw ha bneng ban pynbna ba uta u Ksiang u don ha ka krem ki da iathuh kyrpang ruh ïa kita ki kynhun ki nongaplangbrot ki baduk bad kiba don hajan kata ka jaka. Ha kata ka jingdum jong ka miet kita ki Angel ki la rwai da ki sur bathiang katta katta ban pyndonburom ïa u bad u khlur u baheh da ka jingtynshaiñ baphylla u la paw ha sahit bneng ban sakhi ïa kata ka jingshisha. Kita ki nongaplangbrot ki la leit mardor sha kata ka krem ki da nguh da dem ïa uta U Jisu bad ki da ai ki jingai sngewbha jong ki katkum ka jinglah jong ki ha la ka jingduk jingsuk jong ki, katkum ka kyrdan jong ki ryngkat ka duwai ka phirat ïa u Blei. Kiwei pat ki briew ki bariewspah bad kiba don sha jngai na kata ka jaka ba kha ïa U Jisu ruh ki leit sha kata ka krem ban ai ïa u Jisu ïa la ki jingai sngewbha jong ki kum kata ka dorbar hyndai, kine ki dei kita ki laingut ki riewstad ba riewspah na ka ri mihngi. Kine ki riewstad ki la sei bad ai la ki jingai sngewbha barem-dor jong ki,

ha kata ka krem hi. Ka jingai kaba ju ai tang ïa ki kynja syiem hi bad kita ki jingai ki long 'Ka Ksiar, ka Jingiewbih (kaba ki ïoh na ka khleiñ dieng ba la khleh lang bad ka umphniang) bad ka Mir lane ka Myrrh (Ka kynja um ba pnah kum ka rong sohñiamtra, kaba iewbih bad ñiar eh ban ïoh, kaba ki pyndonkam kum ka jingpynsleh). Kane ka jingai jong kine ki riewstad laingut ka ïasyriem bad ïadei shikatdei eh bad kata ka khor ka khriam ka rong ka rup kaba la ai da ka dorbar hyndai ïa u syiar. Ngi ïohi namarkata, ba ka la don kata ka jingai burom-nguh burom da u jan, u jngai, u duk, u riewspah ïa U Jisu. Nalor kane ngi tip ruh na ka jingim u Jisu ba shwa ba un ïap ki paidbah jong ka sor Jerusalem ki la pdiang burom ai burom ïa u ha ka por ba u rung ha kata ka sorbah da kaba ki siang ïa la ki jaiñ baremdor jong ki ha lynti syngkien kaba dei ban ïaid U Jisu, ki la ïaroh kynhoi burom ïa u kum u Syiem. Kane ka jingjia ha ka jingim U Jisu ka ïadei thik bad kata ka jingspongkhor-spongrusom kaba thew ïa ka jinglong khraw ne jinglong Syiem jong uta u Ksiang ba la kular. Shuh shuh shwa ba U Jisu un long u jingkñia ïalade na ka bynta u khun bynriew la pynphong ïa u da ki jaiñsaw bad pynbat ïa u khah ha ka kti jong u bad la phngian jubor ïa kawei ka pansngiat shiah halor ka khlieh jong u haduh ba la saw haiñ ka khlieh da ka snam ba mih na kata ka jingdung kita ki shiah banep ban pynbiang ïa ka jingïathuhlypa. U Khasi shaphang uta u shyrtong oh-shrong basawbha.

(h) KI DAK KI SHIN KA BISHAR.

Ngi la ïohi ba ka jingïathuhlypa jong u Khasi ha ka dur ka pharshi shaphang u Ksiang ka la urlong kawei hadien kawei pat, hynrei u nongthoh u ïamynjur bad phi

ki nongpule ba donkam ban pyni shuh shuh sa ïa kiwei pat ki jingïathuhlypa kiba don ter ter ha kane ka khanatang jong u Khasi. Ngi la tip ba u syiar u khun lymboitlymbiang na kremlamet-latang bad kata ka dorbar dorsha ka la ai ïa u kata ka khor ka khriam ka rong ka rup shwa ba un leit paw sha tyngkong ka sngi. Nalorkata, ngi tip ruh ba u syiar u la ong ha kata ka dorbar ba ma u, u long u batlem u bahok bashisha kumba la buh la pynlong da u Blei hi. Kata ka dorbar ka la bishar ïa u syiar bad ka la shem ba u long shisha kumta. Hadien ba ka dorbar ka lap ïa kata ka jingshisha u syiar u sa long uta u jingkñia ban long u nongkit pan na ka bynta u bynriew. Ïa kane ka jingshisha haneng la pynshisha ruh da u Primrose Gatphoh ha kaba u ong:

"U la ong ba u long u bahok, u batlem, bad un kit khlieh ma u ïa ka ban bishar hok ïa kane ka kam. U la kohnguh ruh ban shah pied ïa la ka kpoh, bad ban khlaw ïa la u dohnud bad u rwieng jong u, hakhmat ka dorbar, bad un shah ryndang ma u ïa ka lait ka let u bynriéw baroh. La tohkit bad la khmih bniah ïa u hangta, bad la shem ba u long shisha kumta." Ki Khanatang bad u 'Sierlapalang, Lynnong XXV (U 'Rangiarkhad, Ksan dorbar don korbar ka sla 99).

Da katei ka pharshi, u Khasi u ïathuhlypa ïa ngi ba uta u Ksiang uba dei u khun u Blei u dei ban shah bishar ha ka dorbar bad un sakhi da la ka jingim ba u long u bahok, batlem bad un long dalade hi uta u jingkñia kumba long u syiar ban bah khala ïa ka lait ka let u khun bynriew shikhrum ka bneng shityllup ka pyrthei ban bteng biang sa shisien pat ïa kata ka jingkieng u sohpetbneng.

Haba ngi bishar bad peit bniah na ka jingim U Jisu,

u Nongseng ka niam Kristan ngi shem ba une U Jisu u la pynpaw shisha ha ka jingim jong u ba u long u khun u Blei namar dalade hi u ong 'Ba nga long U Khun u Blei' (Matth 27 : 43). Kane ka jingong jong u ka pyni shai ba u long u bakhuid u batlem bad u da sakhi ruh ïa kane ka jingong jong u da ki ktien bad ki kam ba u long u banang u batip, u balah u baïai. Kum ka nuksa ngi tip ba haba (une) U Jisu u dang 12 snem ka rta u la nud ban ïasaid nia bad ki tymmen ki san jong ka jait jong u haduh ba ki la lyngngoh ngaiñ (Luke 2 : 41-47). Nalorkata u la nud ban ïathuhlypa shaphang la ka jingïap bad ka jingmihpat la jong kaba la urlong shisha thik kumba u la ong (Mark 9:30 & 16:6). Ym tang katta u la nud ban ïathuhlypa ba ïa ka nongbah Jerusalem yn sa pynjot thiaw bad bun kiwei kiwei kiba ngi shem mynta baroh ki la urlong lut.

Kine baroh ki pynpaw shai ba u long u khun u Blei u banang u batip, bad ka jinglah ka jingïai jong u kum u khun u Blei u sakhi da kaba pynkoit ïa kiba pang u pynmih pat ïa ki baïap bad u bsa ïa ki san hajar ngut ki paidbah ha ka ri kynjah tang da ki ar tylli ki dohkha bad san tylli ki kpu. Kum kine ki kam bah u Jisu u la leh bun bun tylli ban sakhi bad pynurlong ïa ka jingong u Khasi hyndai ba u khun u Blei uban long u Ksiang un long uta u banang, u batip, u balah u baïai.

Nalorkata, (Une) U Jisu u la shah bishar ha ka dorbar kum uta u syiar hyndai ha ka khanatang u Khasi (Math 14 : 53-64) ha kaba u la phla shai kdar ba ma u, u long u khun u Blei bad u la sakhi ïa ka ka jinghok jingtlem bad jinglong khun u Blei jong u da kaba aiti la ka jingim bad pjiar la ka snam kum ba la ïathuhlypa u Khasi hyndai ha ka dur u syiar.

Ngim lah namarkata khlem da mynjur ba (une) u Jisu u dei uta u Ksiang ba la kular bad ba u dei u Khun u Blei hi kumba la kular da u Blei ha u Hynñiewtrep-Hynñiewskum. Baroh ki dak ki shin ba la pharshi da u longshwa ki ïadei thik bad ka jingim jong (Une) u Jisu bad kumba la ïohi mynshwa, (Une) u Jisu dalade hi U pynskhem ïa ka jingngeit jingtip u Khasi hyndai namar dei ma U, u Nongkular, dei ma U, u Nongpyndep, Nong-pynskhem kumta ka jingong jong u ka long ka jingshisha. "Wat mut ba nga la wan ban pynduh-pyndam noh ïa ka aiñ ne ki nongïathuhlypa: Ngam shym wan pynduh-pyndam, hynrei ban pynbiang" (Math. 5: 17.)

Ka shai te kum ka sngi bad khlem riej u Khasi u dei ban ong ba ka niam Kristan ka la wan ban pynskhem pynshisha ïa kaei kaba u Khasi u ju tip ju ngeit naduh hyndai hynthai. U Khasi bad la ka niam bakyntang jong u, u long u khun ka jingshai, uba khamshai ban ïa u Kristan uba don ka tip-blei, khlem ka tip-briew.

(i) KI DAK KI SHIN 'KI LAI.'

Kawei na ki jingïathuhlypa kiba u Khasi u 'ai hangi ki longdien da ki pharshi kumno ban ithuh ïa uta u Ksiang ba la kular, ki long ki 'LAI':

Kawei na ki ka long ba ha kata ka dorbar dorsha u syiar u la kular ban bteng biang ïa ka jingkieng sohpet-bneng ka jingïadei u briew bad u Blei.

Kaba ar pat ka long ka jingleit jong u syiar sha ka tyngkong ka sngi sha duwar u Blei, ban ïasaid na ka bynta ka lait ka let u khun bynriew.

Kaba lai pat ka long ka Jingaiti u syiar ïalade hi ban long u jingkñia na ka bynta u khun bynriew halor ka jutang ba ka sngi kan wan ban pynshai ïa ka pyrthei.

Ha kane ka bynta kaba hadien u syiar u ïathuh ha u khun bynriew ïa ka jubanlak ba u la khlei, kata, laisien un thap ki kti bad laisien un kynih hapdeng kata ka jingdum synïa bad kan shai ka pyrthei kdar. Kane ka dak ba u syiar u ai ka long ban pyntip ban sakhi ïa u khun bynriew ba la skhem ka jutang hapdeng u briew bad u Blei, kata ka jingkieng sohpetbneng ka jingïadei hapdeng u briew bad u Blei kan wan biang sa shisien pat.

Mynta lada ngi phai sha ka niam Kristan ngi skhem ba ha ka jingim U Jisu u la hikai la ïalap kumba lai snem bad ha kine ki jingïalap jong u, u la ïathuhlypa laisien laiwat shaphang ka jingïap ba un long u jingkñia batlem na ka bynta ka lait ka let u khun bynriew. **Nyngkong:** "u Khun...........bad ba yn pynïap, bad ha kaba lai sngi ban mihpat" (Luke 9: 22. Math 16: 21-5, Mark 8: 31). **Kaba ar pat** "Te baroh.........to buh jingkynmaw ïa kine ki ktien ha ki dohnud jong phi: Ïa u Khun u Briew yn sa aiti-noh ha ki kti jong ki briew. Bad kin pynïap ïa U," bad ha ka sngi kaba lai un mihpat.........(Math 17: 21-22, Luke 9: 44, Mark 9: 30). **Kaba lai pat** "Naba yn aiti noh ïa U ha ki Jentil, bad yn rkhie-beiñ bad yn sympat, bad yn bynthiew; bad ynda la sympat, kin pynïap ïa U; bad ha ka sngi kaba lai, Un mihpat" (Luke 18: 32-33. Math 20: 17-19, Mark 10: 33-34).

Nalorkata, ngi shem ba u la shah shitom lai kynta halor ka diengphna hapdeng ka jingdum synïa baphylla jong kata ka sngi (Math 27: 45; Mark 15: 33; Luke 23: 44) bad ynda u la ïap u sah lai sngi hapoh jingtep shwa ban mihpat.

Hato kine ki lai snem ki jingïalap jong u, ki laisien laiwat ki jingïathuhlypa jong u shaphang la ka jingïap bad ki lai kynta ki jingshahshitom jong u halor ka dieng-

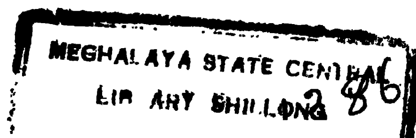
phna shwa ba un ïap kim long kita 'ki lai' ne laisien laiwat ki jingthapkti u syiar ban pynkhreh ïalade shwa ban kynih. Bad nalor kata, ki lai sngi ba U Jisu u sah hapoh jingtep badum, shwa ba U Jisu un mihpat ban sakhi ba la pyndep ïa ka jingkular bad ban pynshisha ba ma U, U dei u khun u Blei ba la kular kim long mo ki dak ki shin ba shai tyngkreiñ kiba u syiar ha ka jingdum synïa u phla ïa la ka jubanlak ha u khun bynriew.

U syiar ngi shem ba u kynih bun wat ha ka jingdum, man la ka step, shwa ban mih shai ka sngi, hynrei u Khasi u ong laiwat namar u kynih ha ki lai bynta kata ha ki lai por lah ban ong. Kumjuh ruh ngi lap ba u Jisu U kren u kynih u phawar bun wat nalor ka diengphna ha ka jingdum baphylla jong kata ka sngi, hynrei ki jingkren jong u ki long ha ki lai bynta, lai jingmut. Kaba nyngkong ka long ka jingkular jong u Jisu ïa ka jingsuk-bneng, kata ka bteng biang ïa u sohpetbneng ka jingïadei hapdeng u briew bad U Blei ha u bynriew bakylla kaba mut ne phai sha U Blei kumba u syiar u kular ban bah khala na ka bynta u briew. "Shisha Nga ong ha me : Mynta ka sngi men long ryngkat bad nga ha paradise (Bneng) (Luke 23:43).

Kaba ar pat ka long ka jingïasaid jong u Jisu hakhmat U Blei na ka bynta u khun bynriew, kumba la pharshi lypa u Khasi ha ka dur u syiar. "Ko pa to map ïa ki, namar kim tip ïa kaba ki leh (Luke 23:34)"

Kaba lai pat ka long kata ka jingaiti jong u Jisu ïalade ban long uta u jingkñia na ka bynta ban lait u khun bynriew " Ko Pa, ha ki kti jong Me, Nga aiti ïa la ka mynsiem " bad haba u ong ïa kane, U la dkut mynsiem. (Luke 23 : 46)

Ka Balang Kristan ka ïathuh ba naduh kata ka por ba U Jisu u la ïap la don kata ka jingïasuk hapdeng u

briew bad u Blei. Kata ka jingkieng u sohpetbneng la bteng biang sa shisien pat. Ka jingkular u Blei ha u khun bynriew u Hynñiewtrep-Hynñiewskum ka la urlong. Mynta ka shai kdar ha ngi u Khasi ba ka jaitbynriew jong ngi dei kata ka jaitbynriew kaba u Blei u la ieid kyrpang eh bad lah ban ong ba u Blei u kham ieid ïa u Khasi ban ïa ki Jiw namar u Khasi khlem ka thoh ka tar lymne ki nongïathuhlypa u la lah ban pynneh ïa une u phniang jong ka jingshisha baroh da ka sap bakyrpang kaba u Blei u ai ha u. Ka niam Kristan ka wan ban pynskhem ïa kaei kaei kaba u Khasi u ju tip ju ngeit bad ïa kaei kaba ki longshwa, u Barim, ki tymmen hyndai ki khmih lynti la slem bah.

LYNNONG 2

KA ÏAPTRAM U 'ÑIANGTHYLLIEW 'ÑIANGKHAR, 'ÑIANGPYRSIT BAD KA TARO.

Ka jingïathuhkhana u Khasi hyndai ka ïathuh ïa ngi ba u 'Ñiangthylliew 'Ñiangkhar bad u 'Ñiangpyrsit ki shong ki sah ha ri thor. Kine baroh lai ngut shipara ki la sliang dik dik ban wan kiew sha kine ki lum Khasi ban her ha ka lyer bad ban tuid ha ki wahduid basngur khlir khlir kiba u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u dih shngiam. Ka lyer da ki thapniang ka jingiewbih synlar jong ka, ka ïai kdup ïai da ïa ka ri Khasi baroh kawei ka khang ïap khang im ïa kine ki lai ngut shipara ban wan ïuh kjat ha kine ki lum bakyntang ki blei. Kane ka dei kata ka por ka jingsuk jingsaiñ jong ka Sottijuk. Hynrei hapdeng kane ka jingsuk jingsaiñ la leit jia kyndit ba u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u la rvngkang u la palat ïa ka hukum u Kynrad, kumta soit kiew ka Sottijuk sha bneng bad kdum la hiar ka Kulijuk sha tbian ban shong kulai halor ka pyrthei mariang. Ka tieng ka smiej, ka bishni ka pihuiñ, ka sniew ka smeh kaba laiphew-jait laiphew-skit ka la sdang ban jei halor kine ki lum Khasi. Dei ha kane ka juh ka por ba u 'Ñiangthylliew, u 'Ñiangkhar bad u 'Ñiangpyrsit ki la ïoh ban pynhun ïa la ka

jong ka jingthrang kaba ki la angnud la slem. Baroh laingut shipara ki la ïakiew sha ki lum Khasi ryngkat bad kiwei kiwei ki laiphew-ksuid laiphew-khrei kiba wan ban pynshitom jynjar-lanot ïa u Hynñiewtrep u Hynñiewskum. Ha kane ka por ka lyer kam don por ban kdup ban da ïa ka ri Khasi da ka stieh ka jingkhuid synlar kumba ka ju leh ha ki por mynshwa namar ka dang bun kam eh ha kaba ïaleh ban pynkhuid ïa ka met ïap ka kmie jong ki ka Ramew.

Ynda haba kine ki lai ngut shipara ki la ïaid lyngba ki pyntha jyrngam baïar jong ka ri thor ki la poi ha ki pud jong ka ri Khasi. U bapdeng bad u khatduh kata u 'Ñiangkhar bad u 'Ñiangpyrsit ki la jam bran bran bad khuk khak ki la kiew ïa ki riat ki ram ki da hiar arsut ïa ki lyhuh ki them bad lyngba ki jur bakvllaiñ khongwaiñ ki ïa jam wut wut khlem kyrtiang dien. Hynrei u hynmen 'rangbah jong ki kata u 'Ñiangthylliew u la kham suki khyndiat ban kiew ïa ki sharing lum jong ka ri Khasi wat la ha ka jingshisha u bapli u pyrshang tyngeh ban ïaid stet khnang ba un ïaryngkat bad la ki para. Hadien ba u la ïaid lyngba kumba katto katne ki lum u la poi ha ri War bad na ka daw ka jingthait ba la nang ban shop da ka jingshit jong ka sngi u la ïeng kyrshan syngkai ha kliar uwei u lum bad u phai dien ban peit ïa ka ri thor. Da ka jinglyngngoh ka bakhraw u la ïohi ïa kawei ka 'thei samla kaba bhabriew lymphuiñ kaba ïaid bran bran ha ka lynti kaba ïaid ma u, imat ka buddien ïa u. U ñiuhkhlieh jong ka u stem kmur kmur kum ki sai ksiar banoh rymphai haduh khongdong 'jat bad teng teng u her ha ka jingbeh ka 'er pyngngad ban pynphuh pynphieng shuh shuh ïa ka khmat lasubon jong ka. Ka jingshit jong ka sngi bad ka jingthait ka lynti ki pynsaw kyrang

ïa ki ngab jong ka kum ka syntu Latuthing ('tiewsaw) bad ki rymmiang shyntur bajlih jong ka kiba i kumba la kyllan umphniang bha ki saw-jngum kum ki shylluit 'tiew diengsong blad rong. Ka sopti jynsur balieh stang ïar ïar ka dam bit sbak ha ka met jong ka na ka jingbeh ka lyer ban pynpaw shynna ïa ka dur ka dar bhabriew ba-iphieng jong ka met jong ka.—Wow ka jingbhabriew, la pyrkhat weibriew u 'Ñiangthyllicw bad u phai artat ban ïaid noh ha la ka lynti, hynrei hamar kata hi ka por kata ka 'thei bhabriew ka ai dak ïa u ban ap lem ïa ka, ma u pat u jam la ka jam stet ha la ka lynti ban lap ïa la ki para bad ma ka pat sia sia ban lap ïa u. Khatduh u 'Ñiangthylliew shwa ban jam kut ïa u pud ka ri War u la shong thait ban bam kwai, ngong la lap kata ka 'thei bhabriew bad ka ong, "song kwai lem ïa nga,". U 'Ñiangthylliew pat ba dang thait eh u jubab u ong, "Pham nang bam hi?" Hangta la kiew saw kata ka 'thei bhabriew bad da kaba pyndem la ki ñiuhmat sha tbian ka la sdang ban kheit hi ïa uta u tympew. U 'Ñiangthylliew ha kane ka por u dang khur ïa la ka syep na la ka shyllangmat da ki shympriah'ti bad khlem da poi pyrkhat u kum synreit pharait ïa kata ka syep halor uta u tympew uba kata ka 'thei bhabriew ka dang mut ban dkhat bad mar kumta hi ïaptram lut uta u tympew baroh shitynrai, bud sa ka ïaptram jong baroh ki tynrai tympew kiba don ha kata ka bri. Nangne ong ki 'riewtymmen ha ki khanatang u Khasi ba la sdang ka ïaptram ki tympew ha kylleng ki jaka rep tympew.

Ka thait ka jrem bad ka jingshah dumok khlem poi pyrkhat jong kane ka 'thei bhabriew ha une u 'rang khatar-bor ka la pynmeh ding lep ïa ka bapli. Ka ding mawleiñ ka thait ka jrem ka la nangbur da ka jingshah

dumok bad la tei prew tei dieng ïap shuh shuh da ka jingkhlem akor jong u haduh ba ka la duh wat ban bam kwai. Ir klang ka ding bad kata ka 'thei bhabriew kam lah kan shuh bad ka la dumok kylliang ïa u phak. "Dut khlem raiñ, me leh bymñiew briew ïa ei? Me shu ibeiñ ikhoh tang na ka daw ba nga dei ka kynthei tlot bor? Me tip nga dei kaei? Men siew bai mynraiñ-khmat ïa kane ka jingleh ibeiñ jong me ïa nga hakhmat kine ki para jingthaw baroh." Ka da jer da shim sakhi ïa ki dieng ki siej ki phlang ki kynbat, ki syntiew ki skud baroh kiba don sawdong jong ka, ki ruh ki sngew-lem sngewsynei ïa kane ka kynthei bapli. "Naduh mynta," la bteng ktien kata ka 'thei bhabriew, "ha kano kano ka thliew ïing kaba ma me ne ki para jong me kin rung kan don ka shit ka syang, ka lynga-pisa, ka dait-buid kwah trud. U bynriew un ym hun un ym suk shuh ïa me ne ki para jong me, kumba ju long ha ki por mynshwa." Katba ka kren ïa kine ki 'tien pynhiarkput ka dur ka dar bhabriew jong ka ka la kylla bak-ly-bak sha ka dur baitriem kynsha bad u 'Ñiangthylliew u la ithuh shai ba kane ka 'thei bhabriew dei ka Taro. Dei naduh kane ka por ong biang ka khana u Khasi ba sa don ka shit ka syang, ka lynga-pisa, ka daitbuid kwah trud haba mih 'Ñiangthylliew, 'Ñiangkhar ne 'Ñiang-pyrsit.

Hadien kane ka jingïakynad ka Taro bad u 'Ñiang-thylliew ki la leit noh ha la ka lynti lynti. Na kane ka khanatang u Khasi ngi tip ba ka jingsniew ba har rukom ka la wan kiew sha kine ki lum Khasi ynda haba u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u la palat ïa ka hukum u Blei.

Hadien ba ka Taro ka la tim ïa u 'Ñiangthylliew ka

la leit shong basa noh ïalade ha ïing ki Khynriam kiba la pdliang sngewbha ïa ka halor ka kular madar ban pynroi-pynman bha ïa ki lada ki mynjur ban ai jaka shong jaka sah ïa ka. Kata ka ïing kaba khot sah ïa ka Taro ka la roi la man bha shisha ha ka liang ka spah kà phew, kumta bun bun ki Khynriam ki la khot shong ïa kane ka Taro. Hynrei ynda la dap laiphew snem kata ka Taro ka la pan niam pan rukom na ki Khynriam kiba leh kuman ïa kata ka jingdawa jong kata ka Taro. U soh jong kane ka jingbymkheiñ briew ki Khynriam ïa ka jingdawa ka Taro ka long ka jingpang jingjhia bad wat ka jingïap ha kito ki ïing kiba ka shong. Ki Khynriam ki la shat la kheiñ halor kane ka jingjia khyllah sngi bad la kup la shai ba dei ka jingleh kata ka Taro. Ynda la poi kat haduh kane ka khep, ki Khynriam ki la lum kur lum kha bad ki la wad ka lad ka lynti kumno ban loit ban law ïa kane ka jingsniew. Ka kheiñ ka bishar ka ïathuh ba dei ban leit bret noh ïa kiei kiei baroh kiba ki don, kata ka spah ka phew ka ksiar ka rupa ka ïing ka sem khlem pynsah shuh wat tạng i barit tam. Ki Khynriam ki la shah shkor ïa kane bad ynda ki la lum lut khait kat kiba ki don ki la leit lang sha Puriang baroh shi kynhun para ba ïa ngat ha ka juh ka shrip bad ki la ïa bret lut khait hangta. Naduh kata ka por haduh mynta mynne ym ju kham ïohsngew koit ban dang don ki Khynriam kiba ri Taro.

Ki Pnar kiba leit ïew leit hat ki la ïohi ïa kata ka spah ka hajar ka bym ithuh ithaw shuh bad khlem da tip aïu ki leh, ki la ïa khar ei bad leit kit sha la ïing la sem. Naduh kata ka por haduh kine ki sngi ka Taro ka sa ïoh shong ïoh sah bad ki Pnar namar kata ka Taro ka leit bud ïa kita kiba khar ïa kata ka spah ka

hajar na Puriang. Kita ki Pnar kiba la khar ïa kata ka spah ki la man bha shibun eh ha ka liang ka spah ka phew. Hynrei kumba la jia ha ki Khynriam kata ka Taro ka la pan niam pan rukom na ki pnar ruh. Ma ki pat namar la roi ka spah ka phew ki la ai niam ai rukom ïa ka. Don kiba ai da ka blang don pat kiba ai da ka syiar katkum ha la ka jingïapan ïapan. Kane ka Taro ym tang ba ka pynroi ïa ka spah ka phew hynrei ka pynshitom ruh ïa ki nong ri lada kim lah ban pynbiang ïa ka jingkwah jong ka. Ka Taro ka leit ruh ban dait ïa kito kiba shim ram na kito kiba ri ïa ka lada kim leit siew, lane ba kito ki nongri ki ud ki nam ha ka na ka bynta ka jingbym wan siew jong ki ïa kata ka ram ba ki la shim. Haba ong badait ka Taro ka mut ba kito kiba shim ram ki ïoh ïa ka jingpang Taro. Ki briew ki lah ruh ban ïoh ïa ka jingpang Taro ym tang haba ki shim ram shim shah, hynrei wat lada ki shu ïaieid ïa sngewbha ne teng teng wat lada kito kiba ri ki ibha samla ruh lah ban ïoh ka jingpang Taro.

Haba ka briew ka ïoh ïa ka jingpang Taro u Nongsumar ne u 'riewtymmen ba shemphang u ithuh shisyndon tang na ki dak ki shin ka rukom leh ka nongpang, kum ka nuksa ka nongpang ka ju peit shaiñ ïa uno uno ne kano kano napdeng kito ki nongwan peit pang, ne teng teng pat ka leh isih ne itieng ïa uwei pat bad ka kren ruma rutit kum kito kiba ïoh ka jingpangshit ka bajur. Ka babud pat ïa kine ki jingleh khyllah ka long ka jingring ka bajur haduh ba i kumba kan phai pyrdet sa ka khlieh. Ka Taro ruh kum u Thlen ka kham sngewtynnat ban leit dait ïa kiba ar-met. Kawei ka baphylla eh ha ka jingpang Taro ka long ba u Nongsumar u dei ban ïatainia ne kylli jingkylli na kato ka nongpang kaba

kren bun kiei kiei kiba sngewphylla. Ka jingïasaid nia ka long kaba kyllaiñ bad thaiñ jyrwit katta katta bad lah ban ong ba ka palat ïa ka jingïatainia ki muktiar ha ïng shari, hynrei u nongsumar bastad u pynphla wo ïa ka jingshisha bad wat ïa ka kyrteng jong kito kiba ri ïa ka bad na ka daw aïu ba ka wan pynshitom kumta. Shisien ba u nongsumar u sngewthuh ne lap ïa ka daw kata ka jingsumar ka la kloi la suk, lada dei ba ka shu wan kai sngewbha ba ïaieid ïathoiñ ne ba ibha samla kata u nongsumar u shu kren shu khana bad song tang da u kwai ruh ka la biang, hynrei pat lada dei ba don ki daw kum kaba shim ram kata u nongsumar un hap ban on Taro ne pynkhuid Taro hadien ba ki la leit pynphai ïa kata ka ram katkum ka jingibit ne sngewbit u nongsumar.

Katkum ka jingong u Woh Yata Ñiangti uwei na ki nongsumar ïa ka jingpang Taro uba kham paw ha kine ki por u ong ba ki Pnar palat shnong (ki Pnar na 'nongkyndong) kiba ri ïa ka Taro kim ju lehraiñ ban ong ba ki ri namar ki tieng-ïap tieng-im ïoh don uno ma uno u stad (nongkñia ne nongsumar ïa kito kiba ïoh ka jingpang Taro) uba pynphai kylla ne pyndait kylla ïa ki trai nongri. Kumta lada don kino kino kiba wan ud wan ïathuh ïa ki ba ka Taro jong ki ka pynshitom ïano ïano ki ju shim shi luta ka um uwei u kwai tylli bad san sla u tympew bad hadien ba ki la kyrpad kyrpon ki ai ha kito kiba wan ïathuh ba kin leit rah ïa uta u tympew bad syrpud ïa ka nongpang na khlieh ha kjat laisien laiwat bad kin wan pynphai pat ïa kita ki sla tympew sha kita ki trai, ma ki pat kin sa peit ïa kita ki kliar tympew la ki ïapstai ne em lada kim ïapstai kata ki ong ba kam dei ka jong ki bad ba ka shu pynthame namar kane ka ju long khah khah haba ka Taro

kam kren shai ne ba u nongsumar um lah ban ïa said nia ha ka rukom kaba dei, bad lada jia pat ba ki kliar tympew ki ïapstai kata kita ki trai nongri ki kyrpad kyrpon ïa ka Taro bad ki nongpang ki koit ki jem na kata ka jingpang. Ki Pnar kiba na Jowai pat imat kim da salia eh lada don ba pynphai kylla ne kim tieng satia ïa ka jingïap duh ka ïing jong ki bad kim ju kubur ne pdiang mon sngewbha ïa kane ka khlemraiñ ba ki ri ïa kane ka Taro wat lada ki da ri shisha. Ka leit long kumne imat ba ki kham stad bad shemphang ha kano ka dur ban ïada ïa la ka longïing longsem na kum kine ki jingjia.

Ynda haba ka Taro ka la leit noh ban wad ïingbasa, u 'Ñiangthylliew ruh u la ïaid noh ha la ka lynti bad ynda u la ïa kynduh ïa la ki para u la ïathuh ha ki ïa kata ka jingjia kaba u ïa kynduh ha lynti hadien kata ki la ïa mynjur lang baroh shipara ban ïa ïaid noh ha la ka jong ka jong ka lynti, hynrei ka jingtim ka Taro ka buddien ïa ki kat shaba ki leit ki wan. U Khasi u batip lut shaphang kane baroh na ka shat ka kheiñ u husiar bad pynshitom ïalade ha bun kiei kiei lada jia ba don kiba ha ïing ha sem kiba ïoh ka jingpang 'Ñiangthylliew ne 'Ñiangkhar ne 'Ñiangpyrsit khnang ba u Blei un map ïa u na ka lait ka let kaba u ur u hap kum u briew. Haba mih 'ñiangthylliew u Khasi u ong ba wan jngoh u 'Lei bah bad haba mih 'ñiangkhar ne 'ñiangpyrsit pat u ong ba wan jngoh ki 'Lei rit. Kawei na ka jingphylla kaba u Khasi u leh haba mih 'ñiangthylliew ne 'ñiangkhar ne 'ñiangpyrsit ka long ba ynda baroh kiba shong ha kata ka ïing ki la poi u thang ïa u syrdep jaiñ lieh ba la jyrthiaw, u da nguh da dem ïa u Blei ba u nongpang un thiah suk thiah saiñ, un lait na ka shit ka syang bad na ka lynga-pisa. Ïa une u syrdep jaiñ ki ju thang bad pynsyngaw ïa ka tdem ha baroh ki

kamra. Don ruh kiba kawang kynting na ka jaka ba ki thang kham bunsien na ïingshetja ne na dpei sha ka jingkhang bah ba ju rung ju mih bad ki da peit ïa ka dak. Kata ka dak ka long ba lada kata ka syrdep jaiñ ba la thang ne ka ding ka phai khmat sha poh ïing kata ka mut khlem pep kan don ka shit ka syang ne ka lynga-pisa, kumta uta u nongkyrpad kyrpon u duwai u phirat biang sa shisien bad u kawang-kynting biang sa shiwat. U leh kumne haduh laisien laiwat kata la ka ding ka thew ne phai shapoh ïing. Hynrei lada u shem ba tang shisien kawang ka ding ne ka khmat syrdep ba la thang ka phai khmat sha jingkhang kata u kheiñ ba la bha. Ïa une u syrdep ki buh ha kyndong lane ha kano kano ka jaka bad kim ju plie ïing shuh shisien ba ki la thang ïa u syrdep haduh mynstep. Bad la dang ngir tang shu khie u leit theh ne leit bret shwa ïa uta u syrdep ne u dpei syrdep jaiñ lada la ing lut. Ym ju bit ban sar ne kam ne ïuh ïa une u syrdep. Ïa une u syrdep jaiñ ba la jyrthiaw ki ju thang ruh ha ka por ba ïaid ka baïong khlieh snem kata ka baïong khlieh kaba wan bad pynthiah pang baroh shi shnong bad ka ïaid na kawei kawei ka shnong sha kawei pat. Ïa une u syrdep don kiba thang artylli, don ruh kiba thang tang uwei.

Ha ka por ba mih 'ñiangthylliew ne 'ñiangkhar ne 'ñiangpyrsit u Khasi u kyndiah ïalade na kaba shongkha shongman, kaba sei tiar sei tar na tnum na tympan, kaba buaid, kaba ïamai ïatim shi ïing shi sem, kaba wan rah ne pynkiew doh im ha ïing, kaba shet 'kylla shet sdieh, kaba dih sikret duma bad kaba thie lada don ba pyrta na lynti syngkien ne na phyllaw na mynshem.

Ki Khasi haba ki leit peit leit jngoh ïa kita ki bapang 'ñiangthylliew, 'ñiangkhar ne 'ñiangpyrsit kim ju ong ba-

pang 'ñiangthylliew ne 'ñiangkhar ne 'ñiangpyrsit hynrei ki ong ba bhabriew. U Khasi u husiar katta katta ha ki kam ki jam jong u bad u kyndiah ha kane ka rukom haduh ban da lait miet kata 7, 9 ne 11. Dei tang ynda la lait miet ba ki sa sum sa sleh bad kim kyndiah shuh kumba la ong mynshwa. Ka daw jong kine baroh ki jingkyndiah ka long ba u Khasi u tieng ïoh thut u Blei lane thynrei. Shisien ba la thynrei kata ka kam ka la eh. Lah ruh ban ïap lada ym biang ka kyrpad kyrpon. U Woh Yata Ñiangti u ong ba ki war ki ju khot ruh ïa u 'Ñiangthylliew da ka kyrteng Sib Thakur ïa u 'Ñiangkhar pat u Bishon Thakur bad ïa u 'Ñiangpyrsit pat u Shindi Thakur.

Ka sah ha ka jingwad bniah (Research) jong ki akhia ka ri ban pynshisha ïa ka jingong bad jingleh-jingkam u Khasi, kata,

(a) Ka Svep ka daw ka iaptram.

(b) Ka syngaw ding (Eden) u Syrdep jaiñ (Sailum) ka pynaram ïa u Nongpang 'Ñiangthylliew etc.

(k) Ka Ktien ne ka jingduwai.

LYNNONG 3

U SYIEM BSEIÑ
BAD U 'SEIÑ-UM DUH BIH.

Hyndai hynthai kulong kumah, u 'Len lum ki ong dei u syiem ki jait bseiñ baroh, u synshar kum u syiem, u par u kyllaiñ, u pynïeng la ka khlieh kum u syiem. Ha kata ka por lait na u, kiwei pat ki para-bseiñ baroh kim don bih, wat la ki don ki bniat ban puh u tdong ban sympat bad ka met ban khum. Hynrei ynda ka sngi kyllung u bnai kyllung ki la buhrieh ïa lade bad kata ka sottijuk ka la leit noh na ka daw ka pop ka sang, ka lait ka let u Hynñiewtrep u Hynñiewskum, bad haba ki laiphew jingthaw ki phet ki krih ha la ki kynhun kynhun sha ki jaka bashngaiñ namar ka tieng ka smiej ka la sdang synshar ïa ka pyrthei-mariang kumba ong ka Mynnor, la mih ka jingud jinglynñiar na ki 'seiñrit 'seiñria, ba u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u la shu leh thombor bad lehbeiñ ïa ki, la ha lum ha wah ne ha khlaw ha btap. Kane ka khubor ka la poi sha ki tyndong shkor jong u 'Len lum uba dang muja la ka thiah-sngi lséng ha la ka jingisaitmet bad iwli, bad mar kumta hi u rah la ka khlieh u da pyrsad bitar kynsan kynsan haduh ba her lut ki sla dieng sla siej. U mih bak na kata ka 'lawbah 'lawsan ba u shong, u par siasia lyngba ka raieh-raidam, ka shiah-ka-tram, na khap ki dieng ki siej, nalor u phlang u kynbat, ban wad ïa ka kput

ban ïada ïa la ki para-bseiñ kumba ju leh lem u syiem u kmie. Hadien ba u par stet katto katne por u la poi ha kawei ka khlaw ba don ki samla ba dang ïa thohdieng. Suki suki u par bad u kyllaiñ-lwen ïalade ha uwei u dieng ba kham sañium sla. Ym slem hadien kata, u la ïoh ban puh ïa kawei ka samla sotti, bad ka bapli ka la kyllon ïap kram ha shen. Ka jingkhlaiñ ka bih ka long kaba jur katta katta ba ym pat ju don bih bseiñ ka ban khlaiñ kum kata. Da ka jingsngewtynnat sngewkmen phuhmut phuhmat bym lah ong shuh ba u la ïoh ban pynhiarkput ïa u Hynñiewtrep u Hynñiewskum, u 'Len lum ha kata ka juh hi ka sngi kum u nongjop thma u la leit phai pat sha la ka khlaw ba u shong u sah.

Ha kata ka janmiet la wan poi ha kata ka 'lawbah 'lawsan u 'Seiñthli bad u 'Seiñstar, ki 'seiñ ïaid pyrthei. Na jngai ki la ïohsngew ïa ka jingpyrsad jur ba-phia-phia jong u 'Len lum, i mat ba u dang thait eh na ka jingwan lynti jong u. U 'Seiñthli bad u 'Seiñstar ki la ïohi ïa u 'Len lum, u syiem jong ki, ki la kren ïa u da i sur bajem ki ong.

"'Pa 'iem kynrad, katno ngi sngewkmen ban ïohi ïaphi. Ngi la ïoh jingtip ba phi la leit ban ïaleh thma bad u Hynñiewtrep u Hynñiewskum ban ïada ïa la u paid u hajar na ka jingshah lehbeiñ-lehkhoh. Kumta ngi wan ban ainguh-aidem ïaphi bad ban sngap ïa ki khana babang-bathiang na ki rymmiang shyntur jong phi kumno ka la long kata ka thma."

"Phi ïohi khynraw", la phai ktien u 'Len lum, "kam da dei eh ka thma, hynrei nga shu ai jingsneng ïa u Hynñiewtrep u Hynñiewskum ba un ym shlan lano lano ruh ban ktah kti ïa u paid u hajar jong nga, lymda kumta, ngan pynkyllon uwei hadien uwei pat." Hangta u 'Len lum u la ïathuh kumno u la leit ban pynhiarkput ïa u

Hynñiewtrep u Hynñiewskum, nalor kata, u la hukum ïa ki ba kin leit peit leit jngoh kumno ka la jia bad ba kin wan ban ïathuh sha u. U la phah ïa ki kumne, khnang ba ma ki kin long sakhi ïa kata ka jingshisha bad ba ki kynhun bseiñ kin burom-mane ïa u kum u lahduh ha snieh pyrthei.

U 'Seiñthli bad u 'Seiñstar ki la mih mardor ban leit sha kata ka jaka ba u 'Len lum u la puh ïa kata ka samla sotti bad da ka jinglyngngoh ka bakhraw ki la ïohi ba ym shym don mano mano ruh ha uta u lum kumba la batai da u syiem jong ki. Kumta ki la par paswut sia-sia sha kliar uwei u lum bajrong ban jngoh. Hadien ba ki la pynshang ïa la ki khmat shane shatai, ki la ïohi ïa ki paidbah byllien kiba ïa rah da ka burom ba-ishongkun shynna ïaci-re-ïaci ha kawei ka krong na kawei ka trep. Kane ka jingïohi ka la pynshaïong-ngaiñ ïa ki kumta ba ka jingkwah tip jong ki shaphang kane ka jingïohi ka la nangjur-nangjur, hynrei ym leh kumno, ban leit tur sha uta u paidbah byllien ruh ki tieng ïoh shah pynïap pynban. Kumta ki la kut jingmut ba ha kata hi ka miet kin leit ban jngoh bad sngap siar ha kata ka ïingtrep. Ka jingdum jong ka miet ka la wan ban kynoi thiah ïa ki laiphew jingthaw bad kumta u 'Seiñthli bad u 'Seiñstar ki la ïa par suki-jai ha kata ka miet sha kata ka ïingtrep bad kyllaiñ ïa lade mlun ha khrum ïing. Nangne ki la ïohi ïa ki rangbah ba ki ïa syaid ding ha phyllaw katba ki kynthei pat ki ïa shong hapoh ïing. Ki rangbah ki lapmiet la ka biria bad kynpum duma pum shi pum katba ki samla kynthei ki ïasong kwai ïa ki kumba ju long ka dustur ka riti u Hynñiewtrep u Hynñiewskum ha ki ïingïap. Shipor hadien ynda ki la ïoh ka lad-ka kabu kaba biang, u 'Seiñthli u la par hajan maw kyrdon ban sngap aïu kita ki rangbah ki ïa kren, u 'Seiñ-

star pat u la peit siar na khap syrdeng aïu ki leh hapoh kata ka trep. U 'Seiñstar u la ïohi ba ki kynthei ki ïa rkhie ki ïa biria kumba ki ïa sngewbha eh bad u la tharai ba kato ka krong kaba u la ïohi dei ka jinglehrong-lehsngewbha halor ka jingjop u Hynñiewtrep u Hynñiewskum pyrshah ïa u syiem jong ki. U 'Seiñthli pat u la ïohsngew ryngkhat ïa kawei ka jingïakren ki rangbah ha phyllaw ba ki ong ba naduh mynta ka sngi dei ban pynïap pynduh-jait ïa ki bseiñ baroh. Mar kumta hi u par-wut sha u 'Seiñstar u da khot kyrkieh ban ïaphet ïap-phet-im noh na kata ka jaka. Ynda ki la ïa poi sha u syiem jong ki ki la ïathuh ïa u ki ong 'Pa 'iem kynrad, ki Hynñiewtrep-Hynñiewskum ki ïakmen ki ïasngewbha kato ka samla ba phi la puh ka khlem ïap pynban ki rah rong ïa ka bad ki ïashong dorbar ban pynduh jait noh ïa ngi ki jait bseiñ baroh.

U 'Len lum u la pyrkhat shiphang bad ha ka jingsngewthuh jong u, u la pyrkhat ba u dei ban lum noh da ka dorbar ïa ki bseiñ baroh ban ïa pyrkhat-lang shaphang kane ka kam, kumta u la hukum ïa u 'Seiñïong u ba long u sangot ban kynih ban pyrta ban khot ban lum ïa ka dorbar bah. Ha kata ka dorbar-dorsha la wan poi lut baroh ki jait-bseiñ. Shisien peit la i shisha kum ka them mawlynnai namar ka jingkhih brip-brip jong ka met jong ki ha la i rong-i-rup bapher-bapher ba la nang pynih rong shuhshuh da ki kjat sngi ba shat lyngba ki sla 'nat diengbah kiba don saw dong kata ka lympung. Ynda tur hajan pat, wow ka jingiwkhong-iwli bad ka jingisaitmet ka bym lah shuh ban batai, shu par hi ka met briem-riem-riem ban ïohi ïa ka jingbun jong ki ha la ki jong ki jong ki dur ki dar ba ikynsha. Kine ki ïa kyllaiñ ïa lade ha la i jong i jong i jaka ba ki ïa jied ban shong ha kata ka dorbar, shu dap kata ka lympung smam.

Ynda la batai ïa ka jingthmu kata ka dorbar, uwei hadien uwei pat na kita ki bseiñ ki pynïeng la i khlieh ban pyni la ki jong ki jong ki nia, hynrei ym don wat tang kawei ruh ka nia ka ban ïahap jingmut lang. Khatduh eh la pynïeng khlieh uwei u 'seiñ tymmen shongprah shong-shang uba la khih kyïuh kap-kap na ka jingtymmen palat. Ynda u la pynïeng bha la ka khlieh u sei la u 'liej arpnat bad u padiah kumne.

"Para-pyrsa, ki kynrem-ki-lyndan, ki longkmie nong-kdup nongsumar, ha phi ki paradoh-parasnam jong nga. nga hap ban ïeng tymmen kdur ba phin ïasngap-ïasngew, ïa kaba dei to ïabat ïa kaba lait to ïakyndat. Kumba phi la ïohsngew u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u la smai u la spot ban pynduh ban pyndam ïa ka jait ka kynja jong ngi. U syiem jong ngi u long u bakhlaiñ badonbor shisha ha la marwei shimet namar u don kata ka tiar ïapom ba-khlaiñ tam bad kata ka tiar dei ka BIH kaba baroh ngi ïatip lang bad ym don uno-uno u jingthaw uba lah ban ïeng lada u syiem jong ngi u puh ne dait, katba mangi pat ngim don satia ïa kata ka bih ban ïada ïalade wat la ngi don ki bniat ban puh ne dait lane u tdong ban sympat. Ka aiñ mariang ka ïathuh ïangi ba u syiem jong ngi um lah ban don ha ki jaka baroh kat shaba ngi don, kumta sngewsih ban ong ïa kane ka jingshisha bakthang ba i 'Pa 'iem kynrad in ym lah ban ïada ïangi tang marwei hi ha kum kane ka por ka jingïaleh. Nga tyrwa haphi namar kata, kumno phin sngew lada i 'Pa 'iem badonburom jong ngi in ai in sam ha ngi mar mar khyndiat ïa kata ka bih." Jar la sngap ki paid bseiñ katba u dang sangeh shiphang ban twad ïa ka jingmut jong ki, hynrei ym don mano-mano ba nud ban ong haoid, wat la hapoh hapoh ki kwah dik-dik ban ïoh ïa kata ka bih ban kham khlaiñ bor ban ïada ïalade. U 'seiñ tymmen u la ithuh ïa ka jingmynjur

jong ki na ka jingïasngap jar jong ki. Ka jingmut ka jabieng ka paw kham kloi ha ka shyllangmat ban ïa ha u thylliej. Kumta uta u 'seiñ tymmen u phai pat sa sha u syiem da ka jingpeit kum ban kyrpad rit hakhmat ka burom jong u bad u ong 'Pa 'iem kynrad, phi long uba jynsur mynsiem, phi la pyrshang kat lah-kat ïai ban ïada ïangi, hynrei mynta pat ha kum kane ka khep nga tip ba i 'Pa 'iem in ai in sam hi da lade ïa kata ka bih namar i ieid eh ïangi ki paid jong i. Da kaba i ai ha ngi ïa kane ka lad ban ïada ïalade i 'Pa 'iem in ïoh ka kyrkhu-kyrdoh na u Nongthaw-Nongai bad in ïai sah barabor u syiem baieid eh jong ngi.

U 'Len lum u syiem bseiñ u la pynïeng suki la ka khlieh nalor u mawlong ba u shong ha kata ka dorbar, u da kubur ha ka jingkren jong u ïa ka jingai jingmut u 'seiñ tymmen. Ha u, u sngewthuh ba kane ka dei ka lad babha tam ban tep eit miaw ban pynklet ïa ki bseiñ baroh ba dei na ka daw jong u hi ba u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u smai-u spot ban pynduh pyndam ïa ka jait ka kynja jong ki, kumta ha kata hi ka dorbar u prie bad sei ïa ka bih baroh kaba u don bad u buh-bhah riang khyndiat-khyndiat u da sam ha man uwei-pa-uwei u bseiñ ïa kata ka bhah. Don ki bseiñ kiba ïoh ka bih kaba khlaiñ don ruh kiba ïoh kaba kham duna jingkhlaiñ. Naduh kane ka por ki bseiñ ki sa don bih haduh kine ki sngi.

U Klinak dei uwei na kita ki bseiñ kiba ïoh ïa kata ka bih ka bakhlaiñ, une u dei u jait bseiñ u barit bad u kham don ha ki thaiñ ri War synteng, ka rukom par jong u ka pher na kiwei pat ki para bseiñ, u par khyndiat bad kli artat ïalade kum ban shu tyllun i kumba un shu bsiat. Une u jait bseiñ um ju mih sha sla khyndew lait tang shisien shisnem bad lada jia ba u puh ïa ki briew khlem pep kin ïap ha shen. Ki ong haba pynïap ïa une u bseiñ dei

ban bret mar kumta hi ïa uta u dieng uba phi tangon lymda kumta ka bih ba kum ka ding kan par sha ki kti u nongpynïap. Kaba ngi tip paidbah ka long ba ki 'riew tymmen ki maham ïangi ban pynïap bseiñ da u siej ïoh par ka bih bseiñ hynrei da u dieng te ym ju kham ïoh-sngew koit ba kin mana. Teng teng lah ban shem ïa ka met ïap une u bseiñ ha ki khap maw. Kane ka leit jia ba ka ñianglartham ne thapbawa khlaw kiba don ka bih ka bajur ki ïoh dait ïa u ha ka por ba u mih sha sla khyn-dew. Ha ka jaka ba u ïap u 'seiñ Klinak wat u phlang u kynbat ruh u khuid plaiñ kumba katto katne pruh saw-dong ka jaka ba u ïap. Ka leit jia kumne na ka daw ba shwa ba un ïap u sei ka umbiah tyrtho ba la khleh lang bad ka bih ba u don.

Nalor u Klinak, ka bih kaba jur katta katta la ïoh da u 'Seiñïong uba teng teng ki ong u nang bha ban kynih syiar bad u mih shyrtong ruh ha ka khlieh kum u syiar.

U 'Seiñryntih ruh u ïoh ïa ka bih kaba khlaiñ namar tang shu puh ma u lada ym lah ïoh dawai kloi-kloi u briew ba shah puh un ïap ha shen. Une u long u bajrong-lytar bad ka khlieh jong u ka long kum u sop khnam. U long uwei na ki bseiñ ba stet tam ban par. Uwei u nong Iamkhon (Bhoi) u ïathuh ba une u bseiñ u bun ha ki thaiñ Bhoi. Nalor kitei ki bseiñ, u 'Seiñthli, 'Seiñstar, 'Seiñlyngkru, 'Seiñjyingam, 'Seiñ thyrnia bad kiwei kiwei ki don ka bih tangba kam da khlaiñ than.

Ka khana-parom ka ïathuh ïa ngi shaphang u 'Seiñ-um. Ki ong ba kata ka bih ba u ïoh dei kaba khlaiñ tam ban ïa baroh ba wat kiwei pat ki para-bseiñ ki ïa peit atnud - peit bishni baroh baroh, hynrei ka la leit jia ryngkhat ba katba u dang kit ïa kata ka bih u la leit poi harud kawei ka wah bad na ka daw ka jingkhluit palat kata ka bih ba

la ban shop shuh shuh sa ka jingshit ka sngi u seiñ um u la sngewshit palat haduh katta katta ba u la sngewkwah eh dik-dik ban jngi-kai shwa ha kata ka wah Kumta u la buh ïa kata ka bih halor u shyiap bad u la tap da ka eit masi khnang ba yn ym don ba ïohi bad tuh noh ïa ka. Hadien kata u la ryngkoh pum ha um u da jngi sngewbha ha ki khriang bad ki lat lat kata ka wah, u pynran-pynkhih kynjai ïa ka met ka phad, u kynjih kai bad sei la i khlieh sha sla um bloit-shi-bloit bad teng teng pat u suh khlieh shapoh. Ka dei ka sngi basngewtynnat bad syaid bha, ki dohkha-dohthli ki la ïa mih lut na ki jarang ban jngi sngewbha. Ka jingsuk bahun-jai-jai ka la tap lup bad syrpud-syrpai ïa ka met-ka-phad u 'seiñ-um baroh shi-janmiet bad ha kata ka jingsuk-kynjai u peit byrngia ïa ki kharitkha, ksaiñ, ki dohthli ki shalynnai ba ki ïa jngi sngewbha khwiap-khwiap harud ka thwei. U 'seiñ-um um shym poi pyrkhat ba ka jingsuk kaba kum kata ka ju wallam ïa ka jingkhuslai hadien.

Ka la jia ba ha kata ka sngi kawei ka samla kaba khar eit masi ban sbor ïing ka la dei ïaid lyngba nangta bad haba ka la ïohi ïa kata ka eit masi ka la khar bad kit sha la ïing khlem da tip ba ka la ïoh khat lang ïa kata ka bih. Ynda la kem ïongreiñ u 'seiñ-um u la mih na kata ka thwei bad u la leit beit sha kata ka jaka ba u la buh ïa kata ka bih, hynrei da ka jingsngewsih-kthang u la shem ba la don ba tuh noh ïa kata ka bih. Ha ka jingsngewthuh bseiñ jong u, u la tharai-beit ba la tuh ki para-bseiñ bad da ka jingbitar shla u smai u spot u ong " Naduh mynta ka sngi ngan pynhiarkput ïa ki bseiñ baroh lada nga ïoh lad ban puh shwa manga ïa u Hynñiewtrep u Hynñiewskum ngan puh da ka bih ba ïa pyrshah ïa ka bih jong ki khnang ba lada ki ïoh puh maki hadien ba nga la puh kan ym long-

kam-longbih shuh bad u hynñiewtrep u hynñiewskum bad ki khun ki ksiew jong u kin ym shitom eiei. Mapha pat ka dohkha-dohpnat, ka dohthli-dohjei", u da peit mat dom sawtried ïa ki, " pha kaba la pynbyrngia ïanga haduh ba nga la shah tuh noh ïa la ka bhah kaba nga kit shitom, ngan bam shngiam-rai da pha bad naduh mynta ngan shong ngan sah noh ha um ban ïoh ka kput kylliang.

Dei naduh kata ka por ba mih ka jingong ba u 'Seiñ-um um don bih-don-sni bad ka bih ba puh da kino kino kiwei pat ki bseiñ kam mylla eiei ruh em lada la puh shwa da u 'Seiñ-um. Ka jingshisha ha kane ka parom u Barim ba ka dohkha-dohpnat, dohthli-dohjei bad ka shalynnai ki long ki jingbam-bakongsan tam jong u 'Seiñ-um ka long kaba ym don ba lah len, hynrei ka jingshisha la u 'Seiñ-um u don bih ne em, ka sah ha kane ka juk jong ngi kaba mynta ban wad bniah bad sakhi da kaba ngi pyndonkam ïa ka buit-stad jong ka juk mynta. (Science)

KHUBLEI!

S. 525

Printed at the
Don Bosco Technical School
Shillong.